

Karşılıksız Çek Suçu

The Bounced Cheque Offence

Abdurrahman Burak KARAHAN

ÖZ

Karşılıksız çek suçu, 5941 sayılı Çek Kanunu'nda özel ve bağımsız bir suç tipi olarak düzenlenmiştir. Kanun koyucu, bu suç vasıtasıyla bir ödeme aracı olmasına rağmen kredi aracı olarak kullanılan çeklere yönelik güveni korumayı amaçlamaktadır. Ülkemizde özellikle ileri tarihli çeklerin yaygın bir şekilde kullanılması, karşılıksız çek vakalarının önemli ölçüde artmasına neden olmuş ve bu durum çekin ekonomik hayattaki itibarını ve güven fonksiyonunu ciddi şekilde sarsmıştır. Bu itibarla 5941 sayılı Çek Kanunu m. 5/1'de karşılıksız çek suçu; üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içerisinde ibraz edilen bir çek hakkında, karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişinin hamilin şikâyeti üzerine, her bir çek bakımından ayrı ayrı adli para cezasıyla cezalandırılacağı hüküm altına alınmak suretiyle düzenlenmiştir. Bu çalışmada 5941 sayılı Çek Kanunu m. 5/1'de düzenlenen karşılıksız çek suçu; öğretide ileri sürülen görüşler ve yargı kararları bağlamında kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çek, Türk Tipi Çek, Karşılıksız Çek, Çek Hamili, İleri Tarihli Çek.

ABSTRACT

The bounced cheque offence is regulated as a distinct and autonomous type of offence under the Cheque Law No. 5941. Through this offence, the legislator aims to preserve confidence in cheques, which, although originally a means of payment, are widely used as a credit instrument. In our country, the widespread use of post-dated cheques has led to a significant increase in bounced cheque cases, seriously undermining the cheque's prestige and its function as a trusted instrument in economic life. In this respect, the bounced cheque offence is regulated in Article 5/1 of the Cheque Law No. 5941 by stating that the person who causes a cheque to be bounced within the period of legal presentation according to the issue date written on it shall be punished with a judicial fine for each cheque separately, upon the complaint of the cheque holder. This study comprehensively examines the bounced cheque offence regulated under Article 5/1 of the Cheque Law No. 5941 in light of legal doctrine and judicial decisions.

Keywords: Cheque, Turkish-Type Cheque, Bounced Cheque, Cheque Holder, Post-Dated Cheque.

* Dr., İstanbul Hâkimi, burakkarahan7@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1015-4540.

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: Abdurrahman Burak KARAHAN

E-posta/E-mail: burakkarahan7@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received: 01.09.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 26.11.2025

How to cite this article/Atf için: Abdurrahman Burak Karahan, 'Karşılıksız Çek Suçu' 2025 31 (2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Fehim Üçışık Ka Armağan) 2060-2096. DOI: 10.33433/maruhad.1776343.

GİRİŞ

Esas itibarıyla bir ödeme aracı olan çekler, ülkemizde yaygın olarak bir kredi aracı olarak kullanılmakta olup öteden beri çekin uygulamasıyla ilgili olarak ortaya çıkan sorunların temelinde de bu durum yatmaktadır. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'ndaki (TTK)¹ çek düzenlemesi Kara Avrupası hukuk sistemlerindeki çek hukuku düzenlemeleriyle uyumlu olmasına ve çeki bir ödeme aracı olarak esas almasına² rağmen 5941 sayılı Çek Kanunu'ndaki (ÇekK)³ düzenlemeler “*Türk Tipi*” özel bir çek uygulamasının oluşmasına neden olmuş, uygulamada çekin düzenleme tarihinin ileri bir tarih atılarak tedavülde bulunması ve bu suretle bir kredi aracı olarak kullanılması durumunu meşrulaştıran düzenlemelere yer verilmiştir. Bu açıdan “*Türk Tipi*” çek uygulamasının temelinde çeklere ileri tarih atılmak suretiyle, TTK düzenlemelerine aykırı olacak şekilde vadeli çek düzenlenmesi uygulaması yer almaktadır.

Çalışma konumuz olan karşılıksız çek suçunun temeli vadeli çek uygulamasına dayanmaktadır. Bu itibarla kanun koyucu, ileri tarih atılmak suretiyle çek düzenlenmesi uygulamasının doğurduğu sorunların önüne geçmek ve çek hamillerinin korunması amacıyla karşılıksız çek suçunu ihdas etmiştir. Çalışmamız kapsamında 1985 yılından itibaren müstakil bir suç tipi olarak düzenlenen karşılıksız çek suçu; öğretilerdeki tartışmalı hususlara ilişkin kanaatimizin de belirtilmesi suretiyle konuya ilişkin içtihatlar ışığında ele alınmıştır.

I. ÇEK, KARŞILIKSIZ ÇEK VE İLERİ TARİHLİ ÇEK KAVRAMLARI İLE KARŞILIKSIZ ÇEK SUÇUNUN ÜLKEMİZDEKİ GELİŞİMİ

A. ÇEK KAVRAMI

TTK m. 780-818 arasında düzenlenen çek; düzenleyen, muhatap (banka)⁴ ve lehtar (yetkili hamil) arasındaki üçlü bir ilişkiden oluşan ödeme aracı niteliğindeki bir kambiyo senedir⁵. Bu kambiyo

1 Türk Ticaret Kanunu, Kanun Numarası: 6102, Kabul Tarihi: 13.01.2011, RG 14.02.2011/27846.

2 Cenevre’de, otuz ülkenin temsilcisinin katılımıyla gerçekleştirilen konferansta, çekin uluslararası ticaretteki önemi dikkate alınarak “*Cenevre Yeknesak Kuralları*” kabul edilmiştir. Söz konusu konferanslara Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve İngiliz Uluslar Topluluğu’na dâhil birçok ülke katılmamış; daha çok Kıta Avrupası ülkeleri katılmıştır. Bu nedenle kambiyo senetleri hukuku alanında temelde iki büyük sistemin varlığından söz etmek mümkündür: Cenevre Sistemi ve Anglo-Sakson Sistemi. Türk mevzuatı açısından durum değerlendirildiğinde ise, Cenevre Sistemi’nin dolaylı biçimde benimsendiği görülmektedir. Zira TTK’da yer alan çeki ilişkin hükümler Cenevre Yeknesak Kuralları’na uygun olarak hazırlanan İsviçre Borçlar Kanunu’ndan alınmıştır. Seza Reisoğlu, *Çek Hukuku* (Yazarın Kendi Yayını 2011) 27, 28; Şükrü Yıldız, ‘5941 Sayılı (Yeni) Çek Kanunu’nun Çek Hukukuna Etkileri’ (2010) 18 İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 71, 72; Ali Ayli ve Didem Yardımcıoğlu, ‘Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi’ (2014) 16 (Hakan Pekcamteze Armağan) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3195, 3206, 3207; Sefer Oğuz, Ertan Demirkapı ve H. Aydın Okuyan, ‘Türk Çek Uygulamasında Hukuki Değişikliklerin Değerlendirilmesi’ (2017) 12(2) Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi 177, 178.

3 Çek Kanunu, Kanun Numarası: 5941, Kabul Tarihi: 14.12.2009, RG 20.12.2009/27438.

4 TTK m. 782/1: “*Türkiye’de ödenecek çeklerde muhatap ancak bir banka olabilir.*”

5 Çek; bir bankaya hitaben yazılmış ve TTK hükümlerine göre düzenlenen, ödeme emri niteliği taşıyan bir kıymetli evraktır. Özkan Arslan, ‘Karşılıksız Çek Düzenlemek Tekrar Suç Haline Getirildi’ (2016) 28(1) Mali Çözüm Dergisi 203, 204. Çek, hukuki yönden havale, ekonomik yönden ise bir ödeme aracı olarak nitelendirilebilir. Zeki Yıldırım ve Ekrem

senedi esasen “ödeyiniz ilişkisi” ve dolayısıyla bir ödeme emridir⁶. Zira çek vasıtasıyla düzenleyenin muhataba verdiği bir ödeme talimatı neticesinde lehtar ya da yetkili hamilin zilyetliğini devraldığı senet ile ödeme alması sağlanmaktadır. Bu bakımdan çekin temelinde bir havale ilişkisi yatmaktadır. Kaldı ki çekin sıkı şekil şartlarına tabi tutulması, temel ilişkiden soyut olması ve içerdiği borcu ödeme amacına özgülenmiş olması çeki nitelikli bir havale ilişkisi kılmaktadır⁷.

Özellikle yirminci yüzyılın başlarından itibaren yaygın bir ödeme aracı olarak kullanılan çek, yirminci yüzyılın sonlarından itibaren kullanılmaya başlanan kredi kartı, EFT ve havale gibi ödeme araçları karşısında önemini koruyarak diğer kambiyo senetlerinin aksine ceza tehdidiyle ödeme olasılığının yüksek olması nedeniyle hâlâ sıklıkla tercih edilmektedir⁸. Bu noktada ifade edilmeli ki sıklıkla tercih edilmesinde ileri düzenleme tarihli çek gerçeğinin kabul edilip, özel hükümlere (ÇekK m. 3/8, 5/1, geçici m. 3/5) bağlanması suretiyle çekin bir kredi aracı olarak işlem görmesinin katkısı da göz ardı edilemez⁹.

Bir senedin; çek olarak nitelendirilebilmesi için TTK m. 780’da belirtilen unsurları içermesi gerekmektedir. Bu kapsamda; senet metninde “çek” kelimesi veya senet Türkçe’den farklı bir dille yazılmış ise o dilde çekin karşılığı olarak kullanılan kelimenin, kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havalenin, muhatabın ticaret unvanının, ödeme yerinin, düzenleme tarihinin, düzenleme yerinin, düzenleyenin imzasının, çekin seri numarasının ve kare kodunun bulunması gerekmektedir. Bu unsurlardan herhangi birini içermeyen senet TTK m. 781’de belirtilen istisnalar¹⁰ dışında çek olarak nitelendirilemez¹¹.

Ayrıca ifade edilmeli ki TTK’daki zorunlu unsurları havi bir çekte ayrıca ÇekK m. 2’de belirtilen unsurların bulunup bulunmaması çekin geçerliliğine hanel getirmes. Nitekim bu husus ÇekK m. 2/9’da “*Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez.*” denilmek suretiyle açıkça ortaya konulmuştur.

Çetintürk, ‘İbraz Edilen Çekle İlgili Olarak Karşılıksızdır İşlemi Yapılması Halinde Nasıl Bir Yaptırım Uygulanması Gerektiği Sorunu’ (2012) (1) Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 27, 28.

6 Hüseyin Ülgen, Mehmet Helvacı, Arslan Kaya ve N. Füsün Nomer Ertan, *Kıymetli Evrak Hukuku* (13. Baskı, Vedat Kitapçılık 2021) 269.

7 Ülgen, Helvacı, Kaya ve Nomer Ertan (n 6) 269. Benzer yönde bkz. Reisoğlu Çek (n 2) 37; Mehmet Özdamar, Kürşat Göktürk, Mehmet Çelebi Can ve Esra Kaşak, *Kıymetli Evrak Hukuku* (6. Baskı, Adalet Yayınevi 2025) 254.

8 Abuzer Kendigelen ve İsmail Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku* (4. Baskı, On İki Levha Yayıncılık 2020) 275.

9 Kendigelen ve Kırcı (n 8) 275.

10 TTK m. 781: “(1) 780 inci maddede gösterilen unsurlardan birini içermeyen bir senet, ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarda yazılı hâller dışında çek sayılmaz. (2) Çekte açıklık yoksa, muhatabın ticaret unvanı yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılır. Muhatabın ticaret unvanı yanında birden fazla yer gösterildiği takdirde, çek, ilk gösterilen yerde ödenir. Böyle bir açıklık ve başka bir kayıt da yoksa, çek muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenir. (3) Düzenlenme yeri gösterilmemiş olan çek, düzenleyenin adı yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır.(4) (...) Yabancı banka tarafından bastırılan çeklerde, 780 inci maddenin birinci fıkrasının (g) bendinde belirtilen banka tarafından verilen seri numarası ve/veya (h) bendinde belirtilen karekodun bulunmaması senedin çek olarak geçerliliğini etkilemez.”

11 TTK m. 780’de belirtilen unsurları içermeyen ve TTK m. 781’deki istisnalar dâhilinde olmayan bir senedin somut olayın koşullarına göre “açık çek” veya “adi havale” olarak nitelendirilebilmesi mümkündür. Ülgen, Helvacı, Kaya ve Nomer Ertan (n 6) 309.

Öte yandan TTK m. 783/1 uyarınca çekin tedavülü bakımından; muhatap ile düzenleyen arasında bir çek anlaşmasının ve muhatap nezdinde düzenleyenin emrine tahsis edilmiş yeterli miktarda karşılığın bulunması gerekmektedir¹². Ancak muhatap ile düzenleyen arasında çek anlaşmasının ve muhatap nezdinde düzenleyenin emrine tahsis edilmiş yeterli miktarda karşılığın bulunmaması TTK m. 780’de belirtilen unsurları içeren bir çekin geçersizliği sonucunu doğurmamaktadır¹³. Zira ifade ettiğimiz üzere çek anlaşmasının ve çekin karşılığının bulunması çekin ancak tedavülü bakımından gereklilik arz etmekte olup geçerliliği üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır.

B. KARŞILIKSIZ ÇEK KAVRAMI

Ödeme aracı niteliğinde bir kambiyo senedi olan çekin düzenlenebilmesi için düzenleme tarihi itibarıyla muhatapın nezdinde düzenleyenin emrine tahsis edilmiş bir karşılığının bulunması gerekmektedir. Bu karşılık düzenleyenin muhatap nezdindeki hesabında bulunan nakit para olabileceği gibi muhatapın düzenleyen lehine tahsis etmiş olduğu ve üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarrufta bulunulabilmesi mümkün olan bir kredi de olabilir¹⁴. Bu açıdan önemli olan karşılığın çekin muhataba ibraz edildiği anda bir şekilde mevcut olmasıdır¹⁵.

Çekin muhataba ibraz edildiği anda çek hesabında yeterli karşılığın bulunmaması halinde çek ile ilgili olarak “karşılıksızdır” işleminin yapılması gerekmektedir¹⁶. Bu itibarla ödenmek için ibraz edilen ve ilgili çek hesabında çek bedelinin kısmen veya tamamen bulunmaması nedeniyle çek bedelinin tamamen ödenemediği çekte “karşılıksız çek” denir¹⁷. Dolayısıyla çekin karşılıksız olmasının tespiti bakımından önemli olan çekin ödenmek üzere muhataba ibraz edildiği anda karşılığının mevcut olmamasıdır.

Karşılıksız çek; esasen TTK’daki zorunlu unsurları havi, geçerli bir çektir. Ancak ödenmesi için hukuken herhangi bir engel söz konusu olmayan bu çekin ilgili hesapta karşılığı bulunmamaktadır¹⁸. Bu nedenle çekin karşılıksız olması bir ödenmeme hâlidir. Bununla birlikte çekin ödenmemesi her zaman karşılıksız olması anlamına da gelmemektedir. Söz gelimi; çekin ibraz süresi geçtikten sonra ibrazı, yetkili olmayan hamil tarafından ibrazı, çekten cayma, çekin TTK m. 780, 781’de belirtilen zorunlu unsurları ihtiva etmemesi, imzanın düzenleyene ait olmaması veya çekte tahrifat yapılması nedeniyle çekin ödenmemesi gibi durumlarda da bir ödenmeme hâli söz konusu olmasına rağmen

12 TTK m. 783/1-1. cümle : “Bir çekin düzenlenmesi için, muhatapın elinde düzenleyenin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması ve düzenleyenin bu karşılık üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarruf hakkını haiz olacağına dair muhatapla düzenleyen arasında açık veya zımni bir anlaşma bulunması şarttır.”

13 TTK m. 783/1-2.cümle: “Ancak, bu hükümlere uyulmaması hâlinde senedin çek olarak geçerliliği etkilenmez.”

14 Kendigelen ve Kırcı (n 8) 278; Abuzer Kendigelen, *Çek Hukuku* (5. Baskı, On İki Levha Yayıncılık 2019) 66; Fatih Bilgili ve Ertan Demirkapı, *Kıymetli Evrak Hukuku* (9. Baskı, Dora Yayıncılık 2018) 165; bkz. Adem Sözüer, Ali Paslı ve Selman Dursun, ‘Ceza Hukuku Panelleri: Karşılıksız Çekten Doğan Hukuk ve Ceza Sorumluluğu (Canlı Yayın)’ (*Adem Sözüer Youtube Kanalı*, 23 Nisan 2020) <<https://www.youtube.com/watch?v=yNyp9R5QL6U>> 27 Ağustos 2025.

15 Kendigelen (n 14) 66.

16 Ülgen, Helvacı, Kaya ve Nomer Ertan (n 6) 342, 343.

17 ÇekK m. 3/2 ve m. 5/1 bağlamında karşılıksız çek; üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibraz edilmesine rağmen, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenemeyen çek olarak tanımlanabilir.

18 İdris Ay ve Halil Çiftçi, *Karşılıksız Çek Suçu ve İnfazın Durdurulması Süreci* (Adalet Yayınevi 2020) 35.

çekin karşılıksız olduğundan bahsedilemez¹⁹. Ancak ifade edilmeli ki çekin ödenmemesine yol açan başkaca birçok sebep mevcut olmasına rağmen çekin ödenmeme hallerinden biri olan karşılıksızlık her zaman ön plana çıkmış ve özel düzenlemelere konu olmuştur²⁰.

İbraz edilen bir çekin karşılığının bulunduğundan bahsedebilmemiz için çek karşılığının çek yaprağı üzerinde numarası gösterilen hesapta bulunması gerekmektedir²¹. Dolayısıyla düzenleyenin çek yaprağı üzerinde numarası gösterilen hesabında karşılık bulunmamasına rağmen diğer hesap veya hesaplarında çek bedelini karşılamaya yetecek meblağın bulunması, muhataba virman talimatı gibi özel bir yetki tanınmadığı sürece çek karşılığının bulunduğu anlamına gelmemektedir²².

Süresinde ibraz edilen bir çekin karşılığının bulunması durumunda muhatap bu karşılığı ödemek durumunda olduğu gibi ÇekK m. 3/3 uyarınca muhatap, her bir çek yaprağı için hamile karşı 2025 yılı için 12.650 TL'ye kadar ödeme yapmakla yükümlü tutulmuştur. Bu itibarla muhatap, karşılığın hiç bulunmaması halinde çek bedeli bu mablağın altındaysa çek bedelini, çek bedeli bu meblağın üzerindeyse 12.650 TL'yi, karşılığın kısmen bulunması halinde ise çek bedelini aşmamak koşuluyla kısmi karşılığa ek olarak en fazla 12.650 TL'yi ödemekle yükümlüdür. Bu itibarla ifade edilmeli ki ilgili hesapta karşılığı bulunmayan çek bedelinin 12.650 TL'nin altında kalması halinde çekin karşılıksız kaldığından bahsedilemeyecek ve karşılıksızdır işlemi yapılamayacaktır.

Muhatap, karşılığı kısmen ya da tamamen bulunmayan bir çekin karşılıksız kalan kısmını ÇekK m. 3/3'de belirtilen sorumluluk miktarı haricinde ödemekle yükümlü olmamakla birlikte müşterisi olan düzenleyenin çekin karşılıksız olmasından kaynaklı hukuki ve cezai müeyyidelere maruz kalmasını engellemek amacıyla ödeme yapma yoluna da gidebilir²³. Bu durumda hangi saik ve şekilde olursa olsun çek bedelinin muhatap tarafından ödenmesi nedeniyle artık çekin karşılıksız kaldığından bahsedilemez²⁴. Nitekim muhatabın karşılıksız çekin bedelini ödemesiyle söz konusu çek nedeniyle sorumluluk üstlenen bütün borçlular (düzenleyen, ciranta ve avalistler) açısından kambyo ilişkisi sona ereceğinden çekin ödenmemesi ihtimalinde gündeme gelebilecek olan hukuki ve cezai müeyyideler söz konusu olmayacaktır²⁵.

Tüm bu açıklamalar ışığında ifade edilmeli ki; ilgili hesapta nakit para bulunmaması, muhatabın düzenleyen lehine tahsis etmiş olduğu ve üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarrufta bulunulabilmesi mümkün olan bir kredinin söz konusu olmaması, muhatabın ÇekK m. 3 uyarınca ödemekle yükümlü olduğu miktarın çekin karşılıksız kalan kısmını ödemeye yetmemesi yahut bankanın karşılıksız kalan çekle ilgili olarak aralarındaki hukuki ilişkiye binaen müşterisi olan düzenleyen adına takdirenen ödeme yapması gibi bir durum söz konusu olmaması nedeniyle karşılıksız kalan çek hakkında;

19 Ay ve Çiftçi (n 18) 36.

20 Kendigelen (n 14) 350.

21 Bilgili ve Demirkapı (n 14) 166; Kendigelen (n 14) 67.

22 Bilgili ve Demirkapı (n 14) 166; Kendigelen (n 14) 67; Kendigelen ve Kırca (n 8) 278, 279.

23 Kendigelen ve Kırca (n 8) 320.

24 Kendigelen (n 14) 351.

25 Kendigelen ve Kırca (n 8) 320.

çeki ödenmek için muhataba ibraz eden hamilin talepte bulunması üzerine “karşılıksızdır” işlemi yapılacaktır.

C. İLERİ TARİHLİ ÇEK KAVRAMI

Çekin karşılıksızlık durumu, çekin üzerinde yazan düzenleme tarihi ileri bir tarih olsa dahi düzenleme tarihi esas alınarak belirlendiğinden uygulamada sıklıkla gündeme gelen ve “Türk Tipi” çek uygulamasının özünü teşkil eden “ileri tarihli” yahut “vadeli çek” kavramının ortaya konulması gerekmektedir.

Çekte esasen diğer kambiyo senetleri poliçe ve bonoda olduğu gibi teknik anlamda bir vadeden bahsedilemez. Zira çek, bir ödeme aracı olmasının doğal sonucu olarak “görüldüğünde” ödenir. TTK m. 795/1 uyarınca; aksine yazılan kayıtlar da yazılmamış sayılmaktadır. Buna karşın TTK düzenlemelerinin aksine çek, öteden beri bir ödeme aracı olarak değil de bir kredi aracı olarak kullanılmakta olup çeklerin düzenleme tarihi olarak ileri tarih yazılmak suretiyle tedavülde bulunması olağan bir uygulama haline gelmiştir.²⁶ Bu uygulama neticesinde de çeklerin ibraz süreleri fiilen uzatılmakta ve adeta çeklere vade konulmaktadır²⁷.

Kanun koyucu, söz konusu uygulamanın farkına vararak bu durumun önüne geçmek amacıyla 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun (mülga ÇekK)²⁸ ile ileri tarihli çeklerin üzerlerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibraz edilmeleri halinde karşılıksız çek düzenleme suçuna ilişkin cezai yaptırımlara tabi olunacağını hükme bağlamıştı. Ancak kanun koyucunun bu hamlesi, ileri tarihli çek uygulamasına engel olamamış bilakis çekin ceza yaptırımı güvencesi neticesinde ödeneceğine yönelik güvenin artması nedeniyle ticari hayatta ileri tarihli çeklere sıklıkla başvurulmasına, bono yerine neredeyse sadece ileri düzenleme tarihli çeklerin talep edilir hale gelmesine neden olmuştu²⁹.

Kanun koyucu ticari hayatta ileri tarihli çek uygulamasının sıklıkla tercih edildiği gerçeğini artık göz ardı edemeyeceğini anlayarak mülga ÇekK’da 2003 yılında yapılan değişiklikle ileri tarihli çekin karşılıksız çıkmasının hukuki sonuçları bakımından 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda (mülga TTK)³⁰ esas alınan sistemin aynen korunmasını ve başvurma hakkı bakımından çek üzerine konulan ileri tarihe itibar edilmemesini benimserken, karşılıksız çekin cezai sonuçları bakımından ise ileri düzenleme tarihinin esas alınmasını benimsemiştir³¹. Bununla birlikte mülga ÇekK’ya 2009 yılında

26 Çekin karşılığının bulunmaması halinde uygulanan ve diğer kambiyo senetleri bakımından öngörülmemiş olan hamil lehine tazminat, adli para cezası ve zorlama hapsi gibi yaptırımlar, ilgililer tarafından yazılan ileri tarihli çeklerin ödenmemesi durumunun bir teminatı olarak görülmüştür. Şebnem Şahin, *Teori ve Uygulamada Karşılıksız Çek Suçu* (Seçkin Yayıncılık 2020) 64.

27 Ülgen, Helvacı, Kaya ve Nomer Ertan (n 6) 335.

28 Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 3167, Kabul Tarihi: 19.03.1985, RG 03.04.1985/18714.

29 Kendigelen ve Kırca (n 8) 305.

30 Türk Ticaret Kanunu, Kanun Numarası: 6762, Kabul Tarihi: 29.06.1956, RG 09.07.1956/9353.

31 Kendigelen ve Kırca (n 8) 306.

kabul edilen 5838 sayılı kanun³² ile eklenen geçici m. 2 ile 31.12.2009 tarihine kadar çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ödenmek için muhataba ibrazının geçersiz olduğu düzenlenmiş ve böylelikle çekin hem hukuki ve hem de cezai sonuçları bakımından üzerinde yazan ileri düzenleme tarihi esas alınmıştır.

2009 yılında kabul edilen ÇekK'da ise mülga ÇekK döneminde kabul edilen ve 31.12.2009 tarihine kadar çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce muhataba ibrazının geçersiz kabul edileceğine yönelik düzenleme, geçici m. 1/5³³ ile 31.12.2011 tarihine kadar uzatılmıştır. Akabinde 2012 yılında eklenen geçici m. 3/5 ve daha sonra geçici m. 3/5'te yapılan ve süreyi kademeli bir şekilde uzatan değişiklikler neticesinde 31.12.2028 tarihine kadar üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhataba ibrazı geçersiz kabul edilmiştir³⁴. Böylelikle artık 31.12.2028 tarihine kadar çekin üzerinde yazan düzenleme tarihine itibar edilmekte ve bu tarihten önce yapılan ibrazın hiçbir hukuki ve cezai sonuç doğurmayacağı hükme bağlanmaktadır. Her ne kadar kanuni düzenlemenin mevcut hali itibariyle bahsi geçen durumun 31.12.2028 tarihinde sona ereceği sonucuna varılmakta ise de kanun koyucunun daha önce birçok kez uzatma yönünde irade ortaya koymuş olduğu nazara alındığında bu sürenin yeniden uzatılacağı kanaatindeyiz.

Kaldı ki ÇekK m. 3/8'de de üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce bir çekin ibraz edilip de yeterli karşılığının bulunmaması halinde hukuki takip yapılamayacağı, ileri düzenleme tarihli çekle ilgili olarak hukuki takip yapılabilmesi için çekin üzerinde yazan düzenleme tarihine göre belirlenen kanuni ibraz süresi içerisinde ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması gerektiği kabul edilerek ileri tarihli çek uygulaması açıkça kabul edilmiştir³⁵.

Tüm bu açıklamalar ışığında ifade edilmeli ki; kanun koyucu cezai sorumluluk açısından 2003 yılından, hukuki sorumluluk açısından ise 2009 yılından beri çekin üzerinde yazan düzenleme tarihini esas alarak, fiilen söz konusu olan ileri tarihli çek uygulamasına ve dolayısıyla çekte vadeye hukuken de geçerlilik tanımıştır.

D. KARŞILIKSIZ ÇEK SUÇUNUN ÜLKEMİZDEKİ GELİŞİMİ

Karşılıksız çeki ilişkin olarak gerek 865 sayılı Ticaret Kanunu'nda³⁶ gerekse de mülga TTK'da herhangi bir ceza hükmü yer almamaktaydı³⁷. Karşılıksız çek düzenlenmesi; Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin

32 Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 5838, Kabul Tarihi: 18.02.2009, RG 28.02.2009/ 27155.

33 ÇekK geçici m. 1/5: "31/12/2011 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir."

34 ÇekK geçici m. 3/5: "31/12/2028 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir."

35 Başka bir deyişle ÇekK'nın öngördüğü sistemde; üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çeklerin hesapta karşılığının bulunması halinde muhatap tarafından ibrazında ödeneceği ancak karşılık bulunmaması halinde karşılıksızdır işlemi yapılamayacağı öngörülmüştür. Muharrem Gençtürk, 'Çek Kanununda Düzenlenen Yeni Sisteme Göre İleri Tarihli Çekler Üzerine Bir Değerlendirme' (2011) 15(1-2) Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 119, 125.

36 Türk Ticaret Kanunu, Kanun Numarası: 865, Kabul Tarihi: 29.05.1926, RG 28.06.1926/406.

37 Karşılıksız çek suçu bakımından özel hükümler getiren mevzuatın başında Fransızların 14 Haziran 1865 tarihli kanunu gelmektedir. Sahir Erman, 'Karşılıksız Çek' (1981) 11(2) Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 123, 124. Ülkemizde karşılıksız

7 Ocak 1929 tarihli ve 471 sayılı yorum kararı³⁸ doğrultusunda 765 sayılı Türk Ceza Kanunu (mülga TCK)³⁹ m. 503'te düzenlenen dolandırıcılık suçu⁴⁰ kapsamında değerlendirilmekteydi⁴¹. Ancak karşılıksız çekin dolandırıcılık suçuna vücut verebilmesi için sadece çekin karşılığının bulunmaması yeterli olmayıp başta kast olmak üzere dolandırıcılık suçunun tüm unsurlarının oluşması gerekmektedir⁴². Bu ise karşılıksız çekin çoğu zaman cezasız kalmasına sebebiyet vermektedir⁴³. Nitekim mülga TCK m. 503'te belirtilen “*hile ve desisenin belirli bir ağırlığa ulaşması*” şartının gerçekleşmesi her zaman mümkün olmamaktaydı⁴⁴. Bu bakımdan çekin karşılıksız olması halinin cezasız kalması da ekonomik ve ticari hayatta önemli bir işlevi haiz olan çeke duyulan güvenin azalmasına ve çek hamillerinin önemli ölçüde mağduriyet yaşamalarına neden olmaktadır⁴⁵.

Ekonomik ve ticari hayatta sıklıkla tercih edilen bir ödeme aracı olan çeklere yönelik güvenin korunması amacıyla mülga ÇekK ihdas edilmiştir⁴⁶. Söz konusu kanun ile hukuk sistemimizde ilk kez çekin karşılıksız kalması hali bağımsız bir suç tipi⁴⁷ olarak, m. 16'da “*karşılıksız çek keşide etme suçu*” adıyla ceza yaptırımına tabi tutulmuştur. Bu itibarla ibraz süresi içerisinde ve hatta üzerinde yazılı olan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen bir çekin kısmen ya da tamamen ödenmemesi durumunda çeki düzenleyen kişinin⁴⁸ bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı ve kararı veren mahkeme tarafından bir yıl ile beş yıl arasında belirlenen süre için karşılıksız çek

çek suçu bakımından Ticaret Kanunu'na madde eklenmesine ilişkin kanun teklifinde bulunulmuş ise de TBMM'nin 7 Ocak 1929 tarihli ve 471 sayılı yorum kararı ile ayrı bir düzenlemeye gerek olmadığına karar verilmiştir. Erman (n 37) 126.

38 Söz konusu yorum kararının tahlili ve eleştirisi için bkz. Hayri Domaniç, *Karşılıksız Çek* (Arpaz Matbaacılık 1983) 40-42. Ayrıca bkz. Sulhi Dönmezer, ‘Karşılıksız Çek’ (1977) 43(1-4) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 314, 315.

39 Türk Ceza Kanunu, Kanun Numarası: 765, Kabul Tarihi: 01.03.1926, RG 13.03.1926/ 519.

40 “*Muahhar tarihli çek keşidesinde, lehdar çekin karşılıksız olduğunu bilmekte ve çeki ona göre kabul etmiş bulunmaktadır. Bu itibarla keşide tarihinden önce ibraz edilen böyle bir çekin karşılığının bulunmaması nedeni ile ödenmemesi halinde cezai mesuliyet söz konusu olamaz. Ancak çekte belirtilen tarihte çek karşılığının bankaya yatırılmaması sureti ile çekin karşılıksız bırakılması halinde suç oluşur*” Yargıtay 6 CD, E 1503/1975 K 1588/1975, 03.04.1975, Mahmut Güler, ‘Sonraki Tarihli Çekler ve Ortaya Çıkan Sorunlar’ (1990) (2) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 171, 178. Ayrıca bkz. Dönmezer (n 38) 306.

41 Sami Selçuk, *Çek Suçları* (Hatipoğlu Yayınevi 1993) 65; Faruk Erem, ‘Karşılıksız Çek Suçunun Hukuksal Niteliği’ (1974) 7(4) Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 901, 901; Domaniç (n 38) 40; Kendigelen ve Kırca (n 8) 333; Güler (n 40) 178. Bu itibarla karşılıksız çek suçu malvarlığına karşı işlenen bir suç olarak kabul edilmekteydi. Erem (n 41) 904. Bkz. Dönmezer (n 38) 317-319.

42 Sesim Soyer Güleç, *Borç İçin Hapis Yasağı ve Karşılıksız Çek Suçu* (2. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2011) 138.

43 Aynı yönde bkz. Selçuk (n 41) 65.

44 Soyer Güleç (n 42) 138.

45 Ahmet Büyükişli, ‘Karşılıksız Çeke Bağlanan Sonuçlar’ (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2019) 115; Soyer Güleç (n 42) 135.

46 İzzet Özgenç, *Çek Kanunu* (9. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2021) 5.

47 Selçuk (n 41) 65; Reisoğlu *Çek* (n 2) 350; Özdamar, Göktürk, Can ve Kaşak (n 7) 305. Erem; karşılıksız çekin müstakil olarak bir suçun konusu sayılması için söz konusu çekin geçerli bir çek olması gerektiğini ifade etmiştir. Erem (n 41) 903. Nitekim yapılan düzenlemeler de bu yönde olmuştur. Ancak Soyer Güleç, karşılıksız çek suçunun bağımsız bir suç tipi olarak değil de koşullarının mevcudiyeti halinde dolandırıcılık yahut belgede sahtecilik suçları kapsamında ele alınması gerektiği kanaatindedir. Soyer Güleç (n 42) 135.

48 Mülga ÇekK m. 16'da “*çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri*” sorumlu tutulduğundan karşılıksız çek keşide etme suçunun faili çeki keşide eden kişi olarak kabul edilmiştir.

düzenleyen kişinin çek hesabı açmasının ve çek düzenlemesinin yasaklanmasına da karar verileceği düzenlenmiştir⁴⁹.

Bununla birlikte mülga ÇekK'da düzenlenen karşılıksız çek keşide etme suçunda failin sorumluluğu açısından kastının ya da taksirinin bulunması yönünden bir ayırım yapılmamış olup objektif sorumluluk⁵⁰ esasına dayalı bir düzenleme tercih edilmişti⁵¹. Dolayısıyla karşılıksız çek keşide etme şeklindeki hareketin nasıl ve ne şekilde ortaya çıktığı önem arz etmeksizin failin cezalandırılması yoluna gidilmekteydi⁵². Bu durum ise haklı olarak ceza hukukunun temel ilkeleriyle bağdaşmadığı gerekçesiyle eleştirilmekteydi⁵³.

Vezirköprü Asliye Ceza Mahkemesi; çekin bir sözleşme neticesinde düzenlendiğini, sözleşme hükümlerine göre borçlunun belirlenen tarihte çekte yazılı miktarı çek hamiline veya cirantalara ödeme yükümlülüğü altına girdiğini, bu nedenle kanunda öngörülen hapis cezasının esasen sözleşmeden kaynaklandığını, AY m. 38/8 uyarınca hiç kimse yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğünü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamayacağından mülga ÇekK m. 16/1 hükmünün AY'ya aykırı olduğunu belirterek somut norm denetimine başvurmuştur⁵⁴. Somut norm denetimi neticesinde Anayasa Mahkemesi (AYM) ise çekin, düzenleyen ile lehtar arasındaki hukuki ilişkiden bağımsız, sözleşme olarak nitelendirilemeyecek bir kambyo taahhüdü olduğunu, bu nedenle karşılıksız çek suçunda hapis cezasının kaynağının sözleşme ilişkisine dayanmadığını tespit ile AY m. 38/8'e aykırı olmadığına karar vermiştir⁵⁵.

Buna karşın 08.03.2003 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 4814 sayılı Kanun⁵⁶ ile karşılıksız çek keşide etme suçuyla ilgili olarak bir takım değişiklikler yapılmış, bu kapsamda “ekonomik suça

49 Güler (n 40) 179.

50 Kişinin hareketi ile meydana gelen sonuç arasında nedensellik bağının bulunduğu ancak kişinin herhangi bir kusurunun bulunmadığı objektif sorumluluğun karşısında; TCK'da kast ve taksir şeklinde tezahür edilen sübjektif sorumluluk bulunmaktadır. TCK m. 21-23 uyarınca objektif sorumluluk yasak olup kusurlu sorumluluk esastır. Selman Dursun, *Ekonomik Suçlar ve Bankacılık Suçları Bağlamında Bankacılık Düzenine Karşı İşlenen Suçlar* (Seçkin Yayıncılık 2006) 51. Mülga ÇekK döneminde karşılıksız çek keşide etme suçu bakımından kusur aranmadığından karşılıksız çek keşide etme suçu şekli bir suç olarak kabul edilmekteydi. Enver Kumbasar, ‘Karşılıksız Çek – Suç ve Ceza Yönünden Değerlendirme-’ (2008) 82(4) İstanbul Barosu Dergisi 1817, 1822.

51 Selçuk (n 41) 111; Kendigelen (n 14) 408; Soyer Güleç (n 42); Sevil Altınöz, ‘Türk Hukuku’nda Karşılıksız Çek’ (2010) 9(1) Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1672, 1678.

52 Soyer Güleç (n 42) 139. “...3167 sayılı Yasa'nın 16. maddesinin birinci fıkrası suçlarda objektif sorumluluk esasını benimsenerek düzenlenmiştir. Yargıtay'da bugüne kadar objektif sorumluluk kapsamında uygulamasını sürdürmüştür. Düzenlenen çekin karşılığı yoksa suç oluşmuştur. Bunun dışında yargıcın sübjektif değerlendirme ve araştırmaları kuralı objektif sorumluluk kapsamından çıkarmaz. Objektif sorumluluk nedeniyle 16. maddenin birinci fıkrasına göre oluşacak suç da ‘ödememe’ ya da ‘ödeyememe’ durumlarının araştırılması söz konusu değildir. Bilerek ve kasden ödemeyenle, iyiniyetle hareket edilerek ödeyememe durumlarını ayırmaya imkan tanımayan bir düzenleme Anayasa'nın 38. maddesine aykırılık oluşturur. Karşılıksız çek suçu, kasıtlı işlenen bir suç haline getirilmediği sürece Anayasa'ya aykırılıktan kurtulamaz...” Haşim Kılıç Karşı Oy Yazısı, Anayasa Mahkemesi, E 2002/165 K 2002/195, 11.12.2002.

53 Nitekim bu eleştiriler 5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girmesiyle artmış ve nihayetinde TCK ile uyum sağlanması amacıyla ÇekK kabul edilmiştir.

54 Ayrıca bkz. Anayasa Mahkemesi, E 1995/18 K 1995/50, 26.02.1995.

55 Anayasa Mahkemesi, E 2002/165 K 2002/195, 11.12.2002.

56 Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, Kanun Numarası: 4814, Kabul Tarihi: 26.02.2003, RG 08.03.2003/25042. Dursun'a göre 4814 sayılı kanun ile

*ekonomik ceza verilmesi ilkesi*⁵⁷ nazara alınarak karşılıksız çek keşide etme suçunda hapis cezası yerine adli para cezası tercih edilmiştir⁵⁸. Ancak bu suçtan mükerrir olan kişiler bakımından yine hapis cezasına hükmedileceği kabul edildiğinden “*ekonomik suçta ekonomik ceza verilmesi ilkesi*”nin tam manasıyla uygulandığından bahsedilememektedir.

Çekin karşılıksız çıkması halini ilk kez bağımsız bir suç tipi olarak düzenleyerek ceza yaptırımını öngören mülga ÇekK yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yirmi dört yıl uygulandıktan sonra ÇekK’nın yürürlüğe girmesiyle ilga edilmiştir⁵⁹.

ÇekK’da, çekin karşılıksız çıkması hali mülga ÇekK’da olduğu gibi yine bağımsız bir suç olarak düzenlenmiştir. Ancak mülga ÇekK’da “*karşılıksız çek keşide etme suçu*” olarak düzenlenen suç, ÇekK’da “*karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu*” olarak yeniden ele alınmış⁶⁰, suçun faili olarak ise karşılıksız çek keşide eden kişi değil de çek karşılığını banka hesabında bulundurmakla yükümlü olan kişi kabul edilmiştir⁶¹. Bu açıdan çek hesabının bir tüzel kişiye ait olması halinde suçun faili; tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevli yönetim organının gerçek kişi üyesi yahut böyle bir belirleme yapılmamışsa yönetim organını teşkil eden tüm gerçek kişilerdir.

ÇekK’nın ilk halinde karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme fiilinin karşılığı olarak adli para cezası öngörülmüş ve güvenlik tedbiri olarak “*çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı*”na yer verilmişti. Böylelikle kanun koyucu karşılıksız çek suçu bakımından “*ekonomik suçta ekonomik ceza verilmesi ilkesi*”ni kabul etmişti. Ancak verilen adli para cezasının ödenmemesi halinde ise adli para cezasının doğrudan hapis cezasına çevrileceği kabul edildiğinden⁶² bir anlamda “*ekonomik suçta ekonomik ceza verilmesi ilkesi*”nden uzaklaşmıştır.

mülga ÇekK çok sayıda değişiklik yapılmış ve neredeyse mülga ÇekK yeniden yazılmıştır. Sözüer, Paslı ve Dursun (n 14).

57 “*Ekonomik suçta ekonomik ceza anlayışı*” doğru olarak nitelendirilse dahi yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira bu hususta cezanın genel – özel önleme ve kefalet amaçları gözetilerek bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Dursun, *Bankacılık Suçları* (n 50) 58. Nitekim “*ekonomik suçta ekonomik ceza verilmesi*” anlayışı ceza hukukunun son çare olarak devreye girmesi ve orantılılık ilkeleri gözetilerek bugün için artık değişmiştir. Zira küreselleşme ve bunun neticesinde devletlerin ekonomik politikalarının iç içe girmesi, ekonomik cezaların enflasyon karşısında yetersiz kalması gibi nedenler bu anlayışın değişmesini zaruri kılmıştır. Bu bakımdan “*ekonomik suçta ekonomik ceza verilmesi*” anlayışı bir ölçüde terkedilerek en azından seçimlik ceza olarak hürriyeti bağlayıcı cezalara da yer verilmelidir. Aksi takdirde ekonomik suçlarla korunan hukuki değerler korumasız kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilirler. Benzer yönde bkz. Fatih Selami Mahmutoglu, *Ekonomik Suçlar Bağlamında Kredi Hukukundan Kaynaklanan Suç ve İdari Suçlar* (Seçkin Yayıncılık 2003) 40, 41. Bu itibarla para cezalarında özellikle üst sınırı olmayan (nispi) ya da ekonomik suçla elde edilen menfaatin ölçüt olarak alındığı cezalarının tercih edilmesi, ekonomik suçla korunan hukuki değerlerin önemine göre hürriyeti bağlayıcı cezalara başvurulması gerekmektedir. Dursun, *Bankacılık Suçları* (n 50) 58, 59.

58 Soyer Güleç (n 42) 136; Kendigelen ve Kırcı (n 8) 333; Kendigelen (n 14) 410; Şahin (n 26) 67.

59 Kanun koyucu çekin güvenli bir ödeme aracı olarak itibar kazanması ve nakit ödemelerin yerini alması gerekliliğinden hareketle yeni bir çek kanunu düzenlemesi yapma yoluna gitmiştir. İlkan Koyuncu, ‘5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu’ (2010) 9(1) Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1445, 1446.

60 Mülga ÇekK ve ÇekK’da yer alan karşılıksız çek suçuna ilişkin tanımlar, sorumluların belirlenmesi, suçun işlendiği zaman, zamanaşımı hükümlerinin uygulanması bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum Mülga ÇekK düzenlemesinin 5237 sayılı TCK düzenlemesiyle bağdaşmaması, ÇekK hazırlanırken bu hususun göz önünde bulundurulmasından kaynaklanmaktadır. Özgenç, *Çek* (n 46) 7.

61 Kendigelen (n 14) 412, 415.

62 Soyer Güleç, çek bedelini ödeyemeyen kişinin adli para cezasını da ödemesi yüksek ihtimalle mümkün olamayacağından söz konusu imkânsızlık nedeniyle kişinin hürriyetinin kısıtlanmasına neden olabilecek bu hükmün AY m. 38’e aykırı

Yargının iş yükünü azaltmak amacıyla 03.02.2012 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 6273 sayılı Kanun⁶³ ile ÇekK'da değişiklik yapılarak “*karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermek*” fiili suç olmaktan çıkarılmış ve bir kabahate dönüştürülmüş, “*çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı*” şeklindeki güvenlik tedbiri ise idari tedbire dönüştürülmüştü⁶⁴.

Buna karşın 6273 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 03.02.2012 tarihinden itibaren karşılıksızdır işlemi yapıldıktan sonra ödenmeyen çek sayısının önemli ölçüde artması⁶⁵, çekin karşılıksız çıkması halinin yeniden suç olarak düzenlenmesini zaruri kılmıştır. Bu kapsamda 09.08.2016 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 6728 sayılı Kanun⁶⁶ ile ÇekK'da değişiklik yapılarak “*karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermek*” tekrardan suç olarak düzenlenmiş, idari bir tedbire dönüşen “*çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı*” da tekrardan bir güvenlik tedbiri haline getirilmiştir.

II. KARŞILIKSIZ ÇEK SUÇUNUN İRDELENMESİ

A. GENEL OLARAK

ÇekK'nın son hali itibariyle; bir çekin karşılıksız kalmasına sebebiyet vermek şeklindeki hareketin karşılığında yaptırım olarak adli para cezası öngörülmüştür. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)⁶⁷ m. 45 uyarınca; bir suçun karşılığında uygulanan yaptırımlar; hapis ve adli para cezalarından ibaret olduğundan, ÇekK'da çekin karşılıksız kalmasına sebebiyet vermek şeklinde gerçekleşen hareketin suç olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır⁶⁸. Bununla birlikte mülga ÇekK döneminde karşılıksız çek düzenlemek şeklindeki icrai hareket cezalandırılmaktayken; ÇekK'da çekin karşılıksız kalmasına sebebiyet vermek şeklindeki ihmali hareket ceza yaptırımına tabi tutulmuştur⁶⁹. Bu itibarla çalışmamızda genel bir terim olarak “*karşılıksız çek suçu*” ibaresinin kullanımı tercih edilmiştir⁷⁰.

Karşılıksız çek suçu, ÇekK m. 5/1'de; “*Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak ‘karşılıksızdır’ işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur.*” şeklinde düzenlenmiştir. Bununla birlikte ÇekK m. 5'in devam eden cümle ve fıkraları

olduğu görülmektedir. Soyer Güleç (n 42) 141.

63 Çek Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun Numarası: 6273, Kabul Tarihi: 31.01.2012, RG 03.02.2012/28193.

64 Özgenç, Çek (n 46) 7; Kendigelen (n 14) 412.

65 Özgenç, Çek (n 46) 16; Safa Erşan, ‘Türk Hukukunda Karşılıksız Çek Keşide Etmek Fiiline Öngörülen Yaptırımların Tarihsel Gelişimi ve Sorunları’ (2022) 13(49) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 455, 481, 482.

66 Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun Numarası: 6728, Kabul Tarihi: 15.07.2016, RG 09.08.2016/29796.

67 Türk Ceza Kanunu, Kanun Numarası: 5237, Kabul Tarihi: 26.09.2004, RG 12.10.2004/25611.

68 Ülgen, Helvacı, Kaya ve Nomer Ertan (n 6) 358.

69 Zira ÇekK'da mülga ÇekK'dan farklı olarak suçun oluşabilmesi için çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içerisinde ibraz edilmesi aranmıştır. Dolayısıyla artık çekin karşılıksız düzenlemesi değil de süresinde ibrazına rağmen karşılıksız bırakılması suç olarak kabul edilmiştir.

70 Şen, “Çekin Bankaya İbrahimde Karşılığının Hazır Bulundurulmaması Suçu” kavramını kullanmaktadır. Ersan Şen, Karşılıksız Çek Suçu (Seçkin Yayıncılık 2010) 13.

ile m. 6'da karşılıksız çek suçuna ilişkin kapsamlı düzenlemelere yer verilmiştir. Bu kapsamda ÇekK m. 5 “*Ceza sorumluluğu, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı*” başlığı ile on bir fıkradan oluşmakta iken; ÇekK m. 6 ise “*Etkin pişmanlık ve çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması*” başlığı ile üç fıkradan oluşmaktadır.

Öte yandan her ne kadar karşılıksız çek suçunun yargılaması icra ceza mahkemelerinde yapılmakta ise de icra suçlarının bir takibe dayanması ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nda (İİK)⁷¹ düzenlenmiş oldukları nazara alındığında; karşılıksız çek suçu bir icra suçu değildir⁷².

B. KORUNAN HUKUKİ DEĞER

Karşılıksız çek suçunun, çekte olan güven ve çek hamillerinin korunması ihtiyacının bir sonucu olarak ihdas edildiği nazara alındığında⁷³; karşılıksız çek suçuyla korunan hukuki değer; bir kambiyo senedi olan çeklere yönelik olarak ekonomik hayattaki kamusal güvendir⁷⁴. Kaldı ki karşılıksız çek suçu, ekonomik bir suç olduğundan bu suçla ekonomik düzenin korunduğunu da ifade etmek mümkündür⁷⁵. Bununla birlikte, karşılıksız çek suçunun mağdurun şikâyetine tabi bir suç olması ve çekin ekonomik bir değeri bulunması dikkate alındığında, söz konusu suçla mağdurun malvarlığı değerlerinin de korunduğu anlaşılmaktadır⁷⁶.

Bu bağlamda ifade edelim ki; kanaatimizce karşılıksız çek suçuyla, ekonomik düzen, çeklere yönelik kamusal güven ve malvarlığı değerleri korunmaktadır⁷⁷. Dolayısıyla bu suçla mağdurun malvarlığı değeri korunduğu için korunan hukuki değer bireysel nitelikte; ekonomik düzen, çeklere yönelik kamusal güven korunduğu için de korunan hukuki değer kolektif niteliktedir. Başka bir deyişle karşılıksız çek suçuyla korunan hukuki değer karma niteliktedir⁷⁸.

71 İcra ve İflas Kanunu, Kanun Numarası: 2004, Kabul Tarihi: 09.06.1932, RG 19.06.1932/2128.

72 Hakan Albayrak ve Ahmet Bozdağ, ‘Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunun İcra Ceza Mahkemesinde Yapılacak Olan Yargılaması Hakkında Bir İnceleme’ (2018) 9(33) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 243, 252.

73 Caner Hacıoğlu, ‘Son Değişiklikler Çerçevesinde Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu Üzerine Bir İnceleme’ (2003) 7(1-2) Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi 129, 130.

74 Benzer yönde bkz. Selçuk (n 41) 67; Meryem Günay ve Mehmet Günay, ‘5941 Sayılı Çek Kanununa Göre Karşılıksız Çek Düzenleme Suçu’ (2010) 1(2) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 323, 326; Sadık Özkan ve Zeki Bayrak, *5941 Sayılı Yasada Düzenlenen Çekin Karşılıksız Kalmasına Sebebiyet Verme Suçu* (Plato Yayınevi 2020) 23; Soyer Güleç (n 42) 148; Hacıoğlu (n 73) 134; Şahin (n 26) 70.

75 Benzer yönde bkz. Ersan Şen ve Erkam Malbeği, *Yeni Çek Kanunu'nda Karşılıksız Çek Suçu* (4. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2013) 27.

76 Aynı yönde bkz. Özkan ve Bayrak (n 74) 23; Soyer Güleç (n 42) 147; Büyüksişli (n 45) 121; Ali Öztürk, ‘Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu ve Türkiye Uygulaması’ (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi 2006) 30. Şen/ Malbeği; esas korunan hukuki değerın çek hamilin malvarlığı değeri olduğunu ifade etmektedir. Şen ve Malbeği (n 75) 27.

77 Benzer yönde bkz. Selçuk (n 41) 72, 73.

78 Aynı yönde bkz. Burcu Ertem ve Uğur Ersoy, ‘Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunda Faillik Sorunu’ (2020) 5(1) Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1499, 1502. Benzer yönde bkz. Selçuk (n 41) 68, 69; Hakan Karakehya ve Nilüfer Boran Güneysu, ‘Konkordatonun, Çekle İlgili “Karşılıksızdır” İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçundan Kaynaklı Cezai Sorumluluğa Etkisi’ (2019) 23(4) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3, 14.

C. SUÇUN TEMEL UNSURLARI

1. Maddi Unsurlar

a. Suçun Konusu

Karşılıksız çek suçunun oluşabilmesi için muhataba ibraz edilen senet, çek niteliğinde olmalıdır⁷⁹. Dolayısıyla ortada zorunlu unsurları havi, geçerli bir çek söz konusu olmalıdır⁸⁰. Bu itibarla karşılıksız çek suçunun konusu; öncelikle TTK anlamında çek olarak nitelendirilebilecek, kıymetli evrak niteliğinde bulunan bir senettir⁸¹. Başka bir deyişle TTK m. 780’de belirtilen unsurları ihtiva etmeyen bir senet, TTK m. 781’de belirtilen haller saklı kalmak kaydıyla çek olarak nitelendirilemeyeceğinden karşılıksız çek suçunun konusunu da teşkil etmemektedir⁸². Nitekim bu durumda suçun konusunun yokluğu nedeniyle “işlenemez suç” gündeme gelecektir⁸³.

Suçun konusu olan çek, alelade bir çek değildir. Zira suçun konusu olan çekin kanuni ibraz süreleri içerisinde yetkili hamil tarafından ibraz edilmesi ve fakat karşılığının ilgili hesapta bulunmaması gerekmektedir. Bu bakımdan karşılıksız çek suçunun konusu; yetkili hamil tarafından kanuni ibraz süreleri içerisinde ibraz edilen ve ilgili hesapta karşılığı bulunmayan çek tir.

Suçun konusu olan çekin, yetkili hamil tarafından çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre belirlenen kanuni ibraz süreleri içerisinde ödenmek için bankaya ibraz edilmiş olması gerekmektedir. Ancak ÇekK m. 5/1 düzenlemesi uyarınca çekin üzerinde yazan düzenleme tarihinden önce ibrazı, suçun oluşumuna sebebiyet vermemektedir⁸⁴. Bununla birlikte kanuni ibraz süresi geçtikten sonra çekin ödenmek için bankaya ibrazı halinde de yine suç oluşmamaktadır⁸⁵.

TTK m. 795/1 uyarınca çek “görüldüğünde” ödenir. Bu kapsamda TTK m. 796 uyarınca çek düzenlendiği yerde ödenecekse on gün; düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhataba ibraz edilmelidir⁸⁶. Dolayısıyla karşılıksız çek suçu açısından suçta konu çekin ibraz

79 Ülgen, Helvacı, Kaya ve Nomer Ertan (n 6) 359.

80 Özgenç, Çek (n 46) 113; Özkan ve Bayrak (n 74) 24; Kendigelen ve Kırca (n 8) 334. Çek tedavüle konulduktan sonra düzenleyeninin ölmesinin, fiil ehliyetini kaybetmesinin veya iflas etmesinin çekin geçerliliğine bir etkisi bulunmamaktadır. Alev Deniz Dursun, *Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu* (Seçkin Yayıncılık 2019) 110.

81 Uygulamada çek olarak isimlendirilen ve fakat TTK anlamında çek olarak nitelendirilemeyen seyahat çeki, posta çeki, virman çeki gibi senetler karşılıksız çek suçunun konusunu teşkil etmediği izahtan varestedir. Şahin (n 26) 72.

82 Kendigelen ve Kırca (n 8) 334; Günay ve Günay (n 74) 327; Şahin (n 26) 72. TTK’da belirtilen zorunlu unsurları ihtiva etmeyen bir çek diğer koşulların mevcudiyeti halinde ancak dolandırıcılık suçunun konusunu teşkil edebilir. Çiğdem Kavasoglu Akbulut, ‘Çek Kanunu’nda Yapılan Son Değişiklikler İle Birlikte Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu’ (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi 2018) 93.

83 Ertem ve Ersoy (n 78) 1502.

84 Soyer Güleç (n 42) 152; İsmail Ercan, *Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları* (2. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2019) 56.

85 Ay ve Çiftçi (n 18) 37; Şahin (n 26) 74.

86 TTK m. 796/2 uyarınca; “Ödeneceği ülkeden başka bir ülkede düzenlenen çek, düzenlenme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay ve ayrı kıtalarda ise üç ay içinde muhataba ibraz edilmelidir. Bu bakımdan, bir Avrupa ülkesinde düzenlenip de Akdenize sahili bulunan bir ülkede ödenecek olan ve aynı şekilde Akdenize sahili olan bir ülkede düzenlenip bir Avrupa ülkesinde ödenmesi gereken çekler aynı kıtada düzenlenmiş ve ödenmesi şart kılınmış sayılır”.

edilmesi gereken kanuni ibraz süresini ÇekK düzenlemeleri de nazara alındığında üzerinde yazan düzenleme tarihinin ertesi gününden başlamak üzere düzenleme ve ödeme yerine göre on gün ve bir ay olarak anlamak gerekmektedir.

Bununla birlikte TTK'daki zorunlu unsurları tam olan bir çekin kanuni ibraz süresi içerisinde ibraz edilip de karşılıksız olduğunun anlaşılması halinde talepte bulunan kişiye karşı açılacak menfi tespit veya senet iptali davalarında davanın kabulüne veya çekin iptaline karar verilmesi halinde ise karşılıksız çek suçu konusuz kalmaktadır⁸⁷.

Karşılıksız çek suçunun oluşabilmesi için suça konu çekin kanuni ibraz süresi içerisinde “*yetkili hamil tarafından*” ibrazı gerekmektedir. Yetkili hamilden kasıt; çek emre yazılı bir çek⁸⁸ ise düzgün bir ciro zinciri uyarınca çeki elinde bulunduran, çek nama yazılı bir çek ise geçerli bir şekilde alacağını devrine ilişkin temliknameler uyarınca çeki elinde bulunduran, hamiline yazılı bir çek ise çeki elinde bulunduran kişidir.

Suçta konu çek, kanuni ibraz süreleri içerisinde ve yetkili hamil tarafından “*ödenmek amacıyla*” muhataba ibraz edilmelidir. Söz gelimi ödenmek için değil de çekin geçerliliğinin, karşılığının olup olmadığının sorgulanması amacıyla çekin ibrazı edilmesi halinde karşılıksız çek suçu oluşmamaktadır⁸⁹.

Karşılıksız çek suçunun oluşabilmesi için kanuni ibraz süreleri içerisinde ibraz edilen çekin karşılığının ilgili çek hesabında bulunmaması gerekmektedir⁹⁰. Bu açıdan çekin karşılıksız kalan kısmının çok cüzi bir miktar olması (muhatabın sorumlu olduğu tutarı aşmak koşuluyla) dahi suçun oluşumu bakımından önem arz etmemektedir⁹¹. Zira önemli olan çekin karşılığının tam olmaması nedeniyle ödenmemiş olmasıdır. Bu itibarla çekin ödenmemesi ilgili çek hesabında yeterli miktarda karşılığının bulunmamasından kaynaklanmalıdır. Çek karşılıksızlık dışında başka bir sebeple ödenmemişse karşılıksız çek suçu oluşmaz⁹². Söz gelimi bankanın nakit durumunun yeterli olmaması nedeniyle çekin ödenmemesi halinde karşılıksız çek suçu gündeme gelmemektedir⁹³.

Karşılıksız çek suçu bakımından önemli olan hesap sahibinin çekin karşılığını ödeyecek miktarda parasının bulunup bulunmadığı olmayıp ilgili çek hesabında yani çek yaprağı üzerinde yazan hesapta, çekin değerini karşılayacak miktarda paranın bulunup bulunmamasıdır⁹⁴. Çek hesabı sahibinin

87 Mahmut Coşkun, *Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku* (4. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2018) 1367; Dursun (n 80) 102.

88 TTK m. 790/1: “Cirosu kabil bir çeki elinde bulunduran kişi, son ciro beyaz ciro olsa bile, kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı takdirde yetkili hamil sayılır. Çizilmiş cirolar yazılmamış hükmündedir. Bir beyaz ciroyu diğer bir ciro izlerse, bu son ciroyu imzalayan kişi çeki beyaz ciro ile iktisap etmiş sayılır.”

89 Dursun (n 80) 106.

90 Özkan ve Bayrak (n 74) 45; Ay ve Çiftçi (n 18) 37.

91 Ayşenur Ersoy, ‘5941 Sayılı Çek Kanununa Göre Karşılıksız Çek Düzenleme Suçu’ (2019) 4(1) Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi 259, 262.

92 Ercan (n 84) 80; Dursun (n 80) 109.

93 Süheyl Donay, *Gereğeli ve Açıklamalı Çek Kanunu* (Beta Yayıncılık 2010) 66, 67.

94 Şamil Demir, ‘5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Düzenlenen İdari ve Cezai Yaptırımlar’ (2013) (1) Ankara Barosu Dergisi 221, 231.

muhatap nezdindeki başka bir hesabında çeki karşılayacak miktarda parasının bulunması, muhataba virman talimatı gibi bir özel yetki tanınmadığı sürece suçun oluşumunu engellemez⁹⁵.

İlgili çek hesabının, çekin ibrazından önce kapatılmış olması halinde de çekin karşılığının bulunmadığını kabul etmek gerekir. Bununla birlikte ilgili çek hesabında yeterli para bulunmasına rağmen hesap üzerinde haciz bulunması yahut rehin bulunması gibi hallerde de çekin karşılıksız kaldığının kabulü gerekmektedir⁹⁶.

b. Fiil

ÇekK m. 5'te çekin kanuni ibraz süresi içinde ibrazı neticesinde karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermek şeklinde ortaya çıkan hareket ceza yaptırımına tabi tutulmaktadır. Bu bakımdan karşılıksız çek suçunun fiil unsuru; kanuni ibraz süresi içerisinde ibraz edilen çekin karşılıksız kalmasına sebebiyet vermektir⁹⁷. Çekin karşılıksız kalmasına sebebiyet vermek; çekin karşılığının ilgili hesapta bulundurulmaması suretiyle gerçekleştirilmektedir. Başka bir deyişle suçun fiil unsuru çekin karşılığının ilgili hesapta bulundurulmamasıdır⁹⁸. Bu bakımdan üzerinde durulması gereken husus mülga ÇekK'daki düzenlemeden farklı olarak ÇekK'da düzenlenen karşılıksız çek suçunun fiil unsurunun karşılıksız çek keşide etmek şeklinde ortaya çıkan icrai hareket olmadığıdır. Nitekim kanun koyucu çekin karşılığının çekin düzenlendiği an değil, çekin kanuni ibraz süreleri içerisinde muhataba ibraz edildiği anda bulundurulmasını aramıştır⁹⁹. Bu itibarla söz konusu suç; “*karşılıksız çek keşide etmek*” şeklinde ifade edilemez.

Karşılıksız çek suçu ihmali bir suç olup icrai bir suç değildir¹⁰⁰. Zira karşılıksız çek suçu; failin pasif kalmasıyla yani ilgili çek hesabında çekin karşılığını bulundurması gerekirken çek karşılığını ilgili çek hesabında bulundurmaması ve çekin karşılıksız kalmasına sebebiyet vermesiyle oluşmaktadır. Kaldı ki ÇekK m. 5/1'de çekin karşılıksız kalmasına sebebiyet vermek şeklindeki ihmali hareketlerin cezalandırılacağı açıkça ifade edildiğinden karşılıksız çek suçu gerçek ihmali bir suçtur¹⁰¹. Fail, gerçek ihmali suçlarda kanuni düzenlemeyle kendisine yüklenilmiş olan belirli bir icrai harekette bulunmadığından dolayı ceza yaptırımına maruz kalmaktadır¹⁰². Nitekim karşılıksız çek suçu bakımından da fail TTK ve ÇekK uyarınca kendisine yüklenilmiş olan çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmak şeklindeki icrai harekette bulunmadığından dolayı cezalandırılmaktadır.

95 Demir (n 94) 231, 232.

96 Özkan ve Bayrak (n 74) 46.

97 “Suçun maddi unsuru, ‘karşılıksızdır’ işlemi yapılması değil, failin davranışlarıyla bu işlemin yapılmasına fail tarafından sebebiyet verilmesidir.” Yargıtay 19 CD, E 2019/35817 K 2020/415, 27.01.2020.

98 Özgenç, Çek (n 46) 117; Özkan ve Bayrak (n 74) 32. Benzer yönde bkz. Ertem ve Ersoy (n 78) 1503.

99 Özgenç, Çek (n 46) 115.

100 Özgenç, Çek (n 46) 117; Ercan (n 84) 61; Şen (n 70) 23.

101 Soyur Güleç (n 42) 168; Şahin (n 26) 77; Ertem ve Ersoy (n 78) 1503.

102 Bernd Heinrich, Yener Ünver (ed), Hakan Hakeri, Yener Ünver, Veli Özer Özbek, Özlem Yenerer Çakmut, Barış Erman, Koray Doğan, Ramazan Barış Atladı, Pınar Bacaksız, İlker Tepe (çev), *Ceza Hukuku Genel Kısım – I* (Adalet Yayınevi 2014) 96; İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (20. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024) 402; Abdurrahman Burak Karahan, ‘Bilgi ve Belge Vermeme Suçu (Bank.K m. 153/1)’ (2018) 22(3) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 131, 142.

Gerçek ihmali suçlar; sırf hareket suçlarıdır¹⁰³. Dolayısıyla karşılıksız çek suçu da sırf hareket suçu olup neticeli bir suç değildir¹⁰⁴. Zira suçun kanuni tanımında fiilden ayrımlanabilen bir neticenin meydana gelmesi aranmamış olup fiilin gerçekleşmesi suçun unsurlarının oluşumu bakımından yeterli kabul edilmiştir¹⁰⁵. Bu itibarla çekin karşılıksız kalmasına sebebiyet vermekle suçun unsurları oluşmaktadır.

Karşılıksız çek suçu bakımından sadece karşılıksız çek düzenlemek, suçun oluşumu için yeterli değildir¹⁰⁶. Bu kapsamda kanuni ibraz süreleri içerisinde çekin karşılığını bulundurma yükümlülüğünün de ihlal edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla karşılıksız çek düzenlemek şeklinde ortaya çıkan hareket bir hazırlık hareketi niteliğindedir¹⁰⁷. Bu bakımdan çek hesabı sahibi, çeki düzenlerken çekin karşılığını bulundurmama kastıyla hareket etmiş olsa dahi çekin ibrazı anında çek karşılığını ilgili hesapta bulundurması halinde çek hesabı sahibinin sorumluluğu söz konusu olmayacaktır.

Ülkemizde yargının iş yükünü azaltmak amacıyla 03.02.2012 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 6273 sayılı Kanun ile ÇekK’da değişiklik yapılarak “*karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermek*” fiilinin kabahate dönüştürüldüğünü, ancak 6273 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği 03.02.2012 tarihinden itibaren karşılıksızdır işlemi yapıldıktan sonra ödenmeyen çek sayısının önemli ölçüde arttığını ve bu nedenle çekin karşılıksız kalması halinin 09.08.2016 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 6728 sayılı Kanun ile yeniden suç olarak düzenlendiğini yukarıda ifade etmiştik. Bu kapsamda 09.08.2016 tarihinden önce düzenlenen ve düzenleme tarihi olarak 09.08.2016 tarihi sonrasını ihtiva eden çeklerin kanuni ibraz süreleri içerisinde bankaya ibrazı halinde çek hesabında yeterli karşılığın bulundurulamaması durumunun suç mu yoksa kabahat mi olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Kanaatimizce karşılıksız çek suçunda, suç olarak düzenlenen husus; çekin karşılığının çekin düzenlendiği anda bulundurulması olmayıp çekin kanuni ibraz süreleri içerisinde ibrazı anında bulundurulmaması olduğundan ve suç bu tarih itibarıyla oluşacağından, 09.08.2016 tarihinden sonra ödenmek için ibraz edilen bir çekin karşılığının bulunmaması halini kabahat olarak nitelendirmek mümkün olmayıp failin karşılıksız çek suçundan sorumlu tutulması ve ceza yaptırımı ile muhatap olması gerekmektedir. Nitekim AYM’nin¹⁰⁸ görüşü de bu yöndedir.

c. Fail

Karşılıksız çek suçunun faili gerçek kişilerdir. Nitekim Türk Ceza Hukuku Sistemi’nde “*kusursuz ceza olmaz*” ilkesi gereği yalnızca gerçek kişilerin fail olarak sorumluluklarına gidilebileceği kabul edilerek,

103 Mahmut Koca ve İlhan Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (17. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024) 128, 395.

104 Soyer Güleç (n 42) 168; Şen (n 70) 23; Şahin (n 26) 74. Karşılıksız çek suçu ani bir suç olup mütemadi bir suç değildir. Erem (n 41) 902; Donay (n 93) 80. Aksi görüş için bkz. Ertem ve Ersoy (n 78) 1503, 1510.

105 Heinrich (n 102) 91.

106 Ercan (n 84) 26.

107 Donay (n 93) 84.

108 Bkz. Anayasa Mahkemesi, E 2016/191 K 2017/131, 26.07.2017, § 20.

tüzel kişilerin fail olarak sorumluluklarına gidilmesi kabul edilmemiştir¹⁰⁹. Zira tüzel kişilerin irade ve hareket yetenekleri bulunmadığından kusur yetenekleri de bulunmamaktadır¹¹⁰. Bu itibarla ÇekK'da TCK düzenlemesine uygun olarak tüzel kişilerin fail olabilmeleri kabul edilmemiştir¹¹¹.

Karşılıksız çek suçunun faili kanundaki terminoloji nazara alındığında; çekin karşılıksız kalmasına sebebiyet veren kişidir. Bu bakımdan fail, çek karşılığını yazılı düzenleme tarihi itibarıyla ilgili çek hesabında bulundurmakla yükümlü olan kişidir¹¹². Bu kişi ise ÇekK m. 5/2 uyarınca çek hesabı sahibidir. Dolayısıyla ÇekK uyarınca suçun faili; çeki düzenleyen kişi değil de çek karşılığının ilgili hesapta bulundurmakla yükümlü olan gerçek kişidir¹¹³. Bu bakımdan çek hesabı sahibi, çeki düzenleyen kişi olabileceği gibi başka bir kimse de olabilir¹¹⁴. Ancak çekin karşılığını ilgili çek hesabında bulundurmakla yükümlü olan kişi dışındakilerin söz gelimi düzenleyen lehine aval verenlerin ve cirantaların karşılıksız çek suçu bağlamında cezai sorumluluğu yoktur. Zira çekte imzası bulunan cirantalar ve avalistler ilgili çek hesabının sahibi olmadıklarından ve çekin karşılığını hesapta bulundurma yükümlülüğü altında bulunmadıklarından karşılıksız çek suçunun faili olamazlar¹¹⁵. Bu itibarla karşılıksız çek suçu; herkes tarafından işlenebilen genel bir suç olmayıp, yalnızca ilgili çek hesabında karşılık bulundurmakla yükümlü olan gerçek kişiler tarafından işlenebilen özgü bir suçtur¹¹⁶.

Karşılıksız çek suçu bakımından çek hesabı sahibinin gerçek kişi yahut tüzel kişi olmasına göre bir ayırım yapılmalıdır. Çek hesabı sahibinin gerçek kişi olması durumunda failin çek hesabı sahibi olan gerçek kişi olduğu izahtan varestedir. Ancak çek hesabı sahibinin bir tüzel kişi olması durumunda ise tüzel kişilerin fail olamayacakları gerçeği nazara alındığında bu hususun ortaya konulması gerekmektedir. Nitekim kanun koyucu ÇekK m. 5/2-2.cümlede bu hususu bizzatı düzenlemiştir. Buna göre; *“Çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması hâlinde, bu tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir belirleme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan*

109 Fatih Selami Mahmutoglu ve Serra Karadeniz, *Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi* (Beta Yayıncılık 2017) 257, 258.

110 Mahmutoglu ve Karadeniz (n 109) 257; Koca ve Üzülmöz (n 103) 112. Türk Ceza Hukuku Sistemi'nde hareket yeteneğine yalnızca insanlar yani gerçek kişiler sahip olup ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesinin “kusursuz ceza olmaz” ilkesini de içermesi sebebiyle ancak gerçek kişilerin kusur yeteneği söz konusu olabileceğinden sadece gerçek kişilerin fail olabileceği, tüzel kişilerin fail olamayacakları ve dolayısıyla ceza yaptırımına maruz bırakılamayacakları esası kabul edilmiştir. Zira tüzel kişilerin ceza hukuku anlamında hareket yetenekleri ve kusur yetenekleri söz konusu değildir. Nitekim fail kanun koyucunun iradesinin dışı yansıması olan normlara karşı çıkan, bu yöndeki istek ve iradesini dışı vurabilen, kusur yeteneğini haiz bir varlık olup bu özellikli niteliği gereği ancak gerçek kişiler yönünden söz konusu olabilmektedir. Abdurrahman Burak Karahan, *Türk Hukuku'nda Nemo Tenetur İlkesi* (On İki Levha Yayıncılık 2025) 134; Adem Sözüer, *Ceza Hukuku Uygulama Rehberine Giriş ve Pratik Çalışma Notu*, (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi 2015) 3, 13; Mahmutoglu ve Karadeniz (n 109) 257; Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku C. II* (Der Yayınları 2019) 712.

111 Buna karşın mülga ÇekK'da organ veya temsilcisi tarafından tüzel kişi yararına karşılıksız çek suçunun işlenmesi halinde özel hukuk tüzel kişisi hakkında da ceza yaptırımı uygulanacağı düzenlemesine yer verilmiştir.

112 Kendigelen ve Kırca (n 8) 336; Özgenç, Çek (n 46) 84; Ülgen, Helvacı, Kaya ve Nomer Ertan (n 6) 359; Ercan (n 84) 17; Ertem ve Ersoy (n 78) 1501.

113 Aynı yönde bkz. Kendigelen ve Kırca (n 8) 334; Ertem ve Ersoy (n 78) 1505.

114 Özgenç, Çek (n 46) 84; Soyer Güleç (n 42) 157.

115 Aynı yönde bkz. Dursun (n 80) 116; Kendigelen ve Kırca (n 8) 336; Ertem ve Ersoy (n 78) 1505.

116 Aynı yönde bkz. Ay ve Çiftçi (n 18) 51; Dursun (n 80) 121; Şahin (n 26) 81; Ertem ve Ersoy (n 78) 1505. Aksi yönde bkz. Şen (n 70) 24.

gerçek kişi veya kişiler, çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlüdür.” Dolayısıyla çek hesabının bir tüzel kişiye ait olması durumunda tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevli yönetim kurulu üyesi yahut böyle bir belirleme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan tüm gerçek kişiler karşılıksız çek suçunun faili olarak sorumlu tutulacaktır. Bu açıdan tüzel kişiyle fiili bağlantısı bulunsu dahi tüzel kişinin yönetim organında görevli olmayan bir kimsenin karşılıksız çek suçunun faili olabilmesi mümkün değildir¹¹⁷.

Karşılıksız çek suçu bakımından karşılığın çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre belirlenen kanuni ibraz süresi içerisinde ilgili hesapta bulunması gerektiğinden, tüzel kişinin çeki düzenleyen yönetim organının yetkili üyesinin henüz çek ödenmek üzere muhataba ibraz edilmesinden önce bu sıfatının sona ermesi durumunda; karşılıksız kalan çek nedeniyle sorumluluğu söz konusu olmayacak, karşılıksızlığın tespiti anında çek bedelini hesapta bulundurmakla yükümlü olan yönetim organı üyesi sorumlu olacaktır¹¹⁸.

Öte yandan ÇekK m. 5/3 uyarınca; çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek amacıyla bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez. Kaldı ki ÇekK’da karşılıksız çek suçu bakımından çek hesabı sahibinin sorumluluğu kabul edildiğinden, suça konu çekin, çek hesabı sahibi dışında başka bir kimse tarafından düzenlenmesi nedeniyle çeki düzenleyen kişinin fail olarak sorumluluğuna da gidilemez¹¹⁹. Nitekim bu husus ÇekK m. 5/3-2.cümle’de “*Gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi hâlinde, bu çekten dolayı hukukî ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine aittir.*”¹²⁰ şeklinde zikredilmiştir. Bu bakımdan mülga ÇekK’dan önemli ölçüde farklı bir düzenleme tercih edilmiştir. Zira mülga ÇekK’da suçun faili; çek hesabı sahibi değil de çeki düzenleyen kişi olarak kabul edilmekteydi. Dolayısıyla mülga ÇekK döneminde karşılıksız çeki vekil sıfatıyla düzenleyen kişi bizzat faili olarak cezalandırılmaktaydı¹²¹.

d. Mağdur

Karşılıksız çek suçuyla korunan hukuki değerın bireysel niteliğinden hareketle bu suçun mağduru suça konu çeki elinde bulunduran ve çekin üzerinde yazan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içerisinde çeki bankaya ibraz edip de karşılıksızdır işleminin muhatabı olan yetkili hamildir¹²². Bu itibarla hamilin mağdur olarak kabul edilebilmesi için çek emre yazılı bir çek ise düzgün bir ciro

117 Ertem ve Ersoy (n 78) 1516.

118 Kendigelen ve Kırca (n 8) 336; Soyer Güleç (n 42) 157. Ancak karşılıksız çek suçu kasten işlenebilen bir suç olduğundan somut olayın özelliklerine göre; çek bedelini hesapta bulundurmakla yükümlü olan sonraki yönetim organı üyesinin ödenmesi gereken çekten haberdar olup olmaması meselesi bakımından TCK m. 30/1 kapsamında kastı kaldıran hata halinin değerlendirilmesi gerekecektir.

119 Çek hesabı sahibi adına çek düzenleyen vekil veya temsilcinin yetkisiz olması durumunda yetkisiz kişi bakımından resmi belgede sahtecilik ve dolandırıcılık suçu gündeme gelebilir. Günay ve Günay (n 74) 330.

120 Bu düzenleme ile çek hesabı sahibinin cezai sorumluluktan kurtulmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Soyer Güleç (n 42) 158.

121 Bkz. Mülga ÇekK m. 16. Mülga ÇekK’da “*karşılıksız çek keşide etmek*” ve “*lehine karşılıksız çek keşide edilmek*” suç olarak düzenlenmekteydi. Günay ve Günay (n 74) 326.

122 Ay ve Çiftçi (n 18) 50; Ercan (n 84) 24. Erem, karşılıksız çek suçunun mağdurunun lehtar olduğunu ifade etmektedir. Erem (n 41) 904.

zinciri, çek nama yazılı bir çek ise geçerli bir şekilde alacağın devrine ilişkin temliknameler uyarınca çeki elinde bulundurması ve nihayet hamiline yazılı bir çek ise yalnızca çeki elinde bulundurması gerekli ve yeterlidir.

Öte yandan, karşılıksız çek suçuyla korunan hukuki değerın kollektif bir nitelik taşıdığı dikkate alındığında da bu suçun mağdurunun yalnızca yetkili hamil değil, aynı zamanda toplumu oluşturan herkes olduğunu ifade etmek gerekir.

2. Manevi unsur

Türk Ceza Hukuku Sistemi'nde failin taksirinden sorumlu olabilmesi için kanunda bu yönde açık bir düzenlemenin bulunması gerekmektedir. Başka bir deyişle failin taksirle gerçekleştirdiği fiillerinden sorumlu olabilmesi; kanunda söz konusu fiilin taksirli halinin bizatihi suç olarak düzenlenmesine bağlıdır. Bu bağlamda karşılıksız çek suçu ele alındığında; ÇekK 5/1'de manevi unsur bakımından bir belirleme yapılmaması, başka bir deyişle failin taksirinden sorumlu olacağına dair kanunda açık bir düzenleme bulunmaması nazara alındığında karşılıksız çek suçunun ancak kasten işlenebilen bir suç olduğu anlaşılmaktadır¹²³. Failin cezalandırılabilmesi için manevi unsurun kast boyutuna varmış olması gerekmektedir. Kast boyutuna varmayan, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık şeklinde ortaya çıkan taksirli hareketin mevcudiyeti suçun oluşumu bakımından yeterli değildir¹²⁴.

Bununla birlikte failin kastının suçun tüm unsurlarını kapsaması gerekmektedir. Ancak suçun kanuni tanımında yer almakla birlikte fiilin haksızlık muhtevasında etkili olmayan objektif cezalandırılabilme koşulları failin kastı kapsamında değerlendirilemez¹²⁵. Dolayısıyla karşılıksız çek suçunda failin kastının tarafımızca objektif cezalandırılabilme koşulu olarak nitelendirilen “karşılıksızdır” işlemi yapılması hususunu kapsaması gerekmemektedir.

Karşılıksız çek suçunda; failin kastı doğrudan kast olabileceği gibi olası kast da olabilir¹²⁶. Fail çekin karşılığının ilgili hesapta bulunmayacağını biliyor ve çekin karşılıksız kalmasını istiyorsa doğrudan kastla hareket etmiş olmaktadır. Buna karşın fail; kanuni ibraz süresi içerisinde çekin karşılıksız kalabileceğini öngörmesine rağmen çekin karşılıksız kalmasını göze alarak hareket etmiş ise olası kast ile hareket etmiştir.

Karşılıksız çek suçunun kanuni tanımında özel bir amaç veya saik öngörülmediğinden, karşılıksız çek suçu genel kastla işlenebilen bir suçtur¹²⁷. Bu nedenle suçun oluşumu itibarıyla faili, çekin karşılığının ilgili hesapta bulundurmamak şeklindeki ihmali harekete yönelten amaç ve saikin bir önemi bulunmamaktadır.

123 Özgenç, *Çek* (n 46) 116; Kendigelen ve Kırcı (n 8) 335; Kendigelen (n 14) 425; Soyer Güleç (n 42) 174; Özkan ve Bayrak (n 74) 55; Ay ve Çiftçi (n 18) 47; Ersoy (n 91) 284; Şahin (n 26) 85. Yargıtay 19 CD, E 2019/35817 K 2020/415, 27.01.2020. Suçun taksirle işlenebileceği yönündeki görüş için bkz. Coşkun (n 87) 1371; Günay ve Günay (n 74) 335.

124 Şen (n 70) 25, 29; Büyüksişli (n 45) 129.

125 Sözüer (n 110) 22; Özgenç, *Genel Hükümler* (n 102) 775; Koca ve Üzülmüş (n 103) 104.

126 Seza Reisoğlu, ‘Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar’ TBB/Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Değerlendirmesi Toplantısında Yapılan Sunum’ (TBB, 29 Aralık 2009) <<https://www.tbb.org.tr>> 27 Ağustos 2025, 12; Soyer Güleç (n 42) 174, 175.

127 Donay (n 93) 80.

3. Hukuka Aykırılık Unsuru

TTK m. 818/1-ı delaletiyle m. 757/1 uyarınca çekin hukuka aykırı bir yolla elden çıkması, söz gelimi; çekin çalınması, hile, cebir ve tehdit yoluyla alınması ve yahut çekin kaybolması halinde çek hesabı sahibi asliye ticaret mahkemesinden muhatabın çeki ödememesi yönünde bir ihtiyati tedbir kararı verilmesini talep edebilir. Bu durumda eğer asliye ticaret mahkemesi tarafından ihtiyati tedbir kararı verilirse çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılamayacaktır¹²⁸. Ancak çek hesabı sahibinin, çekin hukuka aykırı şekilde elinden çıkması nedeniyle zarara uğrama ihtimalinin muhakkak olarak öngörülebildiği hâllerde; ihtiyati tedbir kararı henüz verilmemiş olsa bile, gecikmenin doğuracağı zararları önlemek amacıyla çek hesabında çek bedelini karşılayacak miktarda para bulundurmaması ve çeki karşılıksız bırakması, çeki hukuka aykırı olarak elinde bulunduran hamile karşı TCK m. 25/1 kapsamında meşru savunma olarak değerlendirilebilir.

Öte yandan karşılıksız çek suçu bakımından ödemezlik def'inin hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi bağlamında tartışılması gerekebilir. Ancak bir kambiyo senedi olan çekin sebepten soyut bir kıymetli evrak olması ve hukuk düzeninin de bir bütün olması, ilgili çek hesabı sahibinin söz konusu çeki ödemezlik def'i kapsamında karşılıksız bırakmasının hakkın kullanılması şeklinde ortaya çıkan hukuka uygunluk sebebi kapsamında değerlendirilmesine engeldir.

D. KUSURLULUK VE CEZALANDIRILABİLİRLİĞİN DİĞER KOŞULLARI

1. Kusurluluk

Ceza hukuku sistemimizde failin işlediği suçtan cezalandırılabilmesi için kusurunun bulunması, başka bir deyişle kınanabilir olması gerekmektedir. Dolayısıyla faile kusur izafe edilemeyen hallerde, fiilin suç teşkil etme özelliği korunmasına rağmen failin cezai sorumluluğuna gidilemez¹²⁹. Bu bağlamda, karşılıksız çek suçu bakımından failin kusurlu kabul edilebilmesi için çek karşılığını ilgili çek hesabında bulundurma imkânına sahip olması ve bu durumun ondan beklenebilir olması gerekmektedir. Ancak bu hususun belirlenmesinde tacirler açısından özellikle TTK'nın tacirlere yüklediği *“basiretli bir iş adamı gibi hareket etme”*¹³⁰ yükümlülüğü göz önünde bulundurulmalıdır.

Karşılıksız çek suçunun oluşumunun çek hesabı sahibinin iradi ve bilinçli bir hareketine dayanmaması halinde faile kusur atfedilemeyeceğinden cezai sorumluluğundan da bahsedilemeyecektir¹³¹. Dolayısıyla çekin karşılıksız kalmasına sebebiyet verilmesinin doğal afet, savaş, kaza gibi failin elinde olmayan nedenlerden kaynaklanması halinde failin cezai sorumluluğu söz konusu olmayacaktır¹³².

Bu noktada özellikle 2020 ve 2021 yıllarında etkili olan Covid-19 küresel salgınına değinilmesi gerekmektedir. Tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını nedeniyle önemli ölçüde ekonomik

128 Benzer yönde; Özgenç, Çek (n 46) 125, 126; Selçuk (n 41) 84, 85.

129 Karahan, 'Bilgi ve Belge' (n 102) 152.

130 TTK m. 18/2: *“Her tacirin, ticaretine ait bütün faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi gerekir.”*

131 Kendigelen (n 14) 426.

132 Ercan (n 84) 66.

sorunlar meydana gelmiş, ticaret ile iştigal edenler açısından öngörülmez bir durum ortaya çıkmıştı. Bu kapsamda çek hesabı sahipleri ileri tarihli çeklerin karşılıklarını kanuni ibraz süreleri içerisinde ilgili çek hesaplarında hazır edememişlerdi. Dolayısıyla ilgili çek hesabının sahibi olan faille mücbir sebepten kaynaklı olarak esasen kusur atfedilemeyeceğinden¹³³ ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi gerekirken; kanun koyucu ÇekK geçici m. 5¹³⁴ ile infazın durdurulmasına ilişkin özel bir düzenleme getirme yolunu tercih etmişti¹³⁵.

Karşılıksız çek suçu bakımından haksız tahrik hükümlerinin gündeme gelmesi mümkündür. Bu kapsamda her ne kadar çek asıl borç ilişkisinden bağımsız ise de çek hamilinin asıl borç ilişkisinde üzerine düşen yükümlülüğünü yerine getirmemesi bir haksız hareket teşkil etmekte olup çek hesabı sahibinin bu olaydan duyduğu hiddet ve şiddetli elem nedeniyle çekin karşılıksız kalmasına sebebiyet vermesi halinde kusurluluğu azaltan bir neden olarak haksız tahrik gündeme gelecek ve TCK m. 29 uyarınca faile verilen cezadan belli bir oranda indirim yapılacaktır.

Karşılıksız çek suçu bakımından mazeret nedenleri gündeme gelebilir¹³⁶. Söz gelimi suça konu çekin çek hesabı sahibine cebir veya tehdit sonucu düzenlettirilmesi ve akabinde karşılıksız kalması yahut cebir veya tehdit nedeniyle ibraz anında hesapta çekin karşılığının bulundurulmamasının sağlanması halinde bir mazeret nedeni söz konusu olup faile kusur atfedilemeyeceğinden TCK m. 28 uyarınca ceza yaptırımı da uygulanamayacaktır. Bununla birlikte karşılıksız çek suçunun failinin tacir olması ve iflasına karar verilmesi nedeniyle suça konu çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılması halinde de TCK m. 25/2 uyarınca zorunluluk hali gündeme gelecek ve bir mazeret nedeninin varlığı nedeniyle faile kusur atfedilemediğinden hakkında ceza yaptırımı uygulanamayacaktır¹³⁷.

133 Aynı yönde bkz. Özgenç, Çek (n 46) 83.

134 ÇekK geçici m. 5: "(Ek:25/3/2020-7226/49 md.) (1) (Değişik:18/7/2021-7333/17 md.) 5 inci maddede tanımlanan ve 30/4/2021 tarihine kadar işlenen suçtan dolayı mahkûm olanların cezalarının infazı durdurulur. Hükümlü 30/6/2022 tarihine kadar çek bedelinin bu fıkra da değişiklik yapan Kanunun yayımı tarihi itibarıyla ödenmeyen kısmının onda birini alacaklıya ödemek zorundadır. Kalan kısmını 30/6/2022 tarihinden itibaren ikişer ay arayla on beş eşit taksitle ödemesi durumunda mahkemece, ceza mahkûmiyetinin bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilir. 30/6/2022 tarihine kadar çek bedelinin ödenmeyen kısmının onda birinin ödenmemesi halinde alacaklının şikâyeti üzerine mahkemece hükmün infazının devamına karar verilir. Hükümlü taksitlerden birini süresi içinde ilk defa ödemediği takdirde ödemediği bu taksit, sürenin sonuna bir taksit olarak eklenir. Kalan taksitlerden birini daha ödemediği takdirde alacaklının şikâyeti üzerine mahkemece hükmün infazının devamına karar verilir. Bu fıkra hükümleri, 30/4/2021 tarihine kadar işlenmiş ve yargılaması devam eden suçlar bakımından, çek bedelinin ödenmeyen kısmının onda birinin 30/6/2022 tarihine kadar ve bu fıkra da belirtilen taksitlerin süreleri içinde alacaklıya ödenmesi koşuluyla, infaz aşamasında uygulanabilir. (2) Hükmün infazının durdurulması hâlinde ceza zamanasını işlemez. (3) Bu madde uyarınca infazı durdurulan kişi hakkında mahkemece Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu maddesinin üçüncü fıkrasının (a) bendinde yer alan adli kontrol tedbirine karar verilebilir. (4) Bu madde uyarınca verilecek kararlarda, hükmü veren icra ceza mahkemesi yetkilidir. Mahkemece bu madde uyarınca verilecek tüm kararlar alacaklıya tebliğ edilir. (5) Bu madde uyarınca verilecek kararlara karşı itiraz kanun yoluna gidilebilir. İtirazın incelenmesinde İcra ve İflas Kanununun 353 üncü maddesinin birinci fıkrasında belirlenen itiraz usulü uygulanır. (6) Bu madde hükümleri her bir suç için ancak bir kez uygulanabilir."

135 Paslı, TTK'da öngörülen çek sistemi ÇekK ile bozulmasaydı böyle özel bir düzenleme yapılmasına gerek olmayacağını ifade etmektedir. Dursun ise bu düzenlemedeki taksitlendirme imkânı ile etkin pişmanlık hükmünün kolaylaştırıldığını ifade etmektedir. Dursun, bir nevi etkin pişmanlık içerisinde taksitlendirme imkânı tanındığını ifade etmektedir. Sözüer, Paslı ve Dursun (n 14).

136 Mazeret nedenleri için bkz. Sözüer (n 110) 34-38.

137 Ercan (n 84) 61; Onur Güneri, 'Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları' (2020) 15(161) Terazi Hukuk Dergisi 71, 77; Kavasoglu Akbulut (n 82) 95; Şahin (n 26) 94.

2. Objektif Cezalandırılabilme Koşulu Olarak “Karşılıksızdır İşlemi”

Suçun maddi unsurları, manevi unsuru ve hukuka aykırılık unsurunun gerçekleşmesi ile suç tamamlanmaktadır. Bu açıdan karşılıksız çek suçu; çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre belirlenen ibraz süresi içerisinde muhataba ibraz edilip de ilgili çek hesabında karşılığının bulunmaması ile oluşmaktadır¹³⁸. Ancak suçun oluşması her zaman failin cezalandırılması noktasında yeterli olmamaktadır.

Birtakım suçlar yönünden kanun koyucunun benimsediği suç ve ceza politikası ilkeleri gereğince failin cezalandırılması için “*objektif cezalandırılabilme koşulları*” adı verilen olguların gerçekleşmesi gerekmektedir¹³⁹. Objektif cezalandırılabilme koşulları, işlenen fiilin hukuka aykırı niteliği ve haksızlık içeriği bakımından herhangi bir etkisi olmayan olgulardır¹⁴⁰. Bu nedenle objektif cezalandırılabilme koşulları suçun unsurları dışında kalan ve failin cezalandırılabilmesi için gerekli olan koşullardır¹⁴¹. Bu koşullar fiilden önce gerçekleşmeyip suçun tüm unsurlarıyla tamam olmasından sonra söz konusu olurlar¹⁴². İşlenen fiil, haksızlık özelliği taşımakla beraber objektif cezalandırılabilme koşulu olarak adlandırılan bu olgunun gerçekleşmediği sürece failin cezalandırılması yoluna gidilememektedir¹⁴³. Bu bakımdan objektif cezalandırılabilme koşulları cezalandırma alanını daraltan bir fonksiyonu haizdir¹⁴⁴.

Öğretide karşılıksız çek suçu bağlamında “*karşılıksızdır*” işlemi yapılmasının niteliği hususunda tartışma bulunmaktadır. Bir görüşe¹⁴⁵ göre; “*karşılıksızdır*” işleminin yapılması karşılıksız çek suçunun bir unsuruyken; tarafımızca da iştirak edilen görüş¹⁴⁶ uyarınca; “*karşılıksızdır*” işleminin yapılması karşılıksız çek suçu bağlamında bir objektif cezalandırılabilme koşuludur¹⁴⁷. Zira “*karşılıksızdır*” işleminin yapılması failin dahilinde olan bir süreç olmayıp fail dışında gerçekleşen bir husustur. Keza “*karşılıksızdır*” işlemi fail tarafından değil de banka yetkilisi tarafından yapılabilmektedir. Bununla birlikte failin cezalandırılabilmesi bakımından da “*karşılıksızdır*” işleminin yapılması zorunluluk arz etmektedir. Bu itibarla “*karşılıksızdır*” işlemi yapılması, karşılıksız çek suçunun unsurları dışında yer alan ve failin cezalandırılabilmesi için gerekli olan bir olgudur.

Bir objektif cezalandırılabilme koşulu olarak kabul ettiğimiz “*karşılıksızdır*” işleminin yapılması suçun maddi unsurlarından sonra gerçekleştiğinden, karşılıksız çek suçundan failin cezai sorumluluğunun

138 Çekin üzerinde yazan düzenleme tarihi itibarıyla suçun tamamlandığı ve bağlamda da karşılıksız çek suçunun kesintisiz bir suç olduğu yönündeki görüş için bkz. Ertem ve Ersoy (n 78) 1503, 1510.

139 Mahmutoglu ve Karadeniz (n 109) 826.

140 Özgenç, *Genel Hükümler* (n 102) 774.

141 Elif Bekar, *Objektif Cezalandırılabilme Koşulları ve Bu Koşullar Bağlamında Türk Ceza Kanunu’nda Yer Alan Suçlar* (On İki Levha Yayıncılık 2017) 18; Koca ve Üzülmüş (n 103) 376; Mahmutoglu ve Karadeniz (n 109) 826.

142 Dönmezer ve Erman (n 110) 16.

143 Bekar (n 141) 18; Özgenç, *Genel Hükümler* (n 102); Koca ve Üzülmüş (n 103) 376; Dönmezer ve Erman (n 110) 16.

144 Koca ve Üzülmüş (n 103) 376.

145 Soyer Güleç (n 42) 167, 168; Güneri (n 137) 78; Günay ve Günay (n 74) 332.

146 Özgenç, *Çek* (n 46) 118; Kavasoglu Akbulut (n 82) 94; Şahin (n 26) 71; Adem Ceyhan Nergiz, ‘Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu’ (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2005) 74; Sözüer, Paşlı ve Dursun (n 14); Karakehya ve Boran Güneysu (n 78) 17; Ertem ve Ersoy (n 78) 1509.

147 “*Karşılıksızdır*” işlemi yapılması söz konusu suçun netice unsuru değildir. Zira netice failin dış dünyada gerçekleştirdiği değişikliklerdir. Özgenç, *Çek* (n 46) 118.

söz konusu olması için çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içerisinde bankaya ibraz edilmiş olması gerekmektedir¹⁴⁸. Nitekim “karşılıksızdır” işlemi yapıldıktan sonra hesapta yeterli karşılığın bulundurulması da yine suçun oluşumuna engel olmayacaktır¹⁴⁹.

“Karşılıksızdır” işlemi ÇekK m. 3/4 uyarınca yetkili hamilin talebi üzerine çekin arka yüzüne; bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve çeki bankaya ibraz eden kişinin adı – soyadı yazılmak ve bu kişi ile banka yetkilisinin imzalaması suretiyle yapılır. Hamilin imzalamaması durumunda “karşılıksızdır” işlemi yapılamayacağından ve çek hesabında karşılık bulunmamasına rağmen banka yetkilisi tarafından çekle ilgili olarak “karşılıksızdır” işleminin yapılmasından imtina edilmiş olması hallerinde suç oluşmasına rağmen objektif cezalandırılabilirlik koşulu gerçekleşmediğinden fail, karşılıksız çek suçundan cezalandırılmaz¹⁵⁰.

Öte yandan TTK m. 808 uyarınca; kanuni ibraz süresi içerisinde ödenmek amacıyla ibraz edilen bir çekin ödenmeme hali; muhatap tarafından yapılacak karşılıksızdır işlemi dışında, noterden çekilecek protesto veya takas odasının¹⁵¹ çekin ödenmediği yönündeki bir beyanıyla da tespit edilebilir. Bu bakımdan karşılıksızlık dışındaki ödenmeme halinin tespitine ilişkin işlemlerin objektif cezalandırılabilirlik koşulunu karşılayıp karşılamadığına değinmek gerekir.

Kanaatimizce ÇekK m. 5/1’de açıkça “...‘karşılıksızdır’ işlemi yapılmasına...” ifadesine yer verildiğinden, söz konusu kanun hükmünü kanunilik ilkesi gereğince ceza sorumluluğunu genişletecek veya aleyhe kıyasa yol açacak şekilde yorumlamak hukuken mümkün değildir. Bu nedenle karşılıksız çek suçundan cezalandırılabilirlik açısından; çekin muhataba ibraz edilmesi ve muhatap tarafından karşılıksızdır işlemi yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla takas odasının ödenmeme beyanı veya noterden çekilecek protestonun objektif cezalandırılabilirlik koşulunu karşılamadığını düşünmekteyiz¹⁵². Ancak uygulamada genel kabul aksi yöndedir¹⁵³.

3. Etkin Pişmanlık

Karşılıksız çek suçu bakımından teknik anlamda bir soruşturma safhası bulunmadığı ve şikâyet dilekçesiyle dava açılması yöntemi benimsendiği için etkin pişmanlık düzenlemesi de buna göre yapılmıştır. Bu kapsamda kanun koyucu TCK’da yer alan etkin pişmanlık düzenlemeleri gibi

148 Özgenç, Çek (n 46) 113; Ülgen, Helvacı, Kaya ve Nomer Ertan (n 6) 359.

149 Özgenç, Çek (n 46) 116.

150 Özgenç, Çek (n 46) 118, 119. ÇekK m. 7/4 uyarınca banka yetkilisinin sorumluluğu söz konusu olacaktır.

151 TTK m. 798 uyarınca çekin bir takas odasına ibrazı da ödeme için ibraz yerine geçmektedir. Ancak bu durumda çek, muhatap dışında başka bir bankaya ibraz edilmesi suretiyle muhataba ibraz edilmeksizin sadece çek bilgileri üzerinden takas odası aracılığıyla elektronik ortamda muhataba gönderilerek işlem görmektedir. Karşılığı bulunan çekler takas odasında takas yöntemiyle ödenirken, karşılığı bulunmaya çekler ödenmeme hali tespit edilerek hamile iade edilir. Reisoğlu Çek (n 2) 201; Özdamar, Göktürk, Can ve Kaşak (n 7) 289.

152 Benzer yönde bkz. Burcu Ertem, ‘Karşılıksızdır İşlemini Yapmama Suçu’ (2023) 9(2) Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 453, 464. Yargıtay 19 CD, E 2021/3107 K 2021/2771, 10.03.2021. Aksi yönde bkz. Reisoğlu Çek (n 2) 364.

153 Yargıtay 10 CD, E 2004/13959 K 2005/1275, 14.02.2005; İstanbul BAM 14 CD, E 2018/3028 K 2019/1028, 11.04.2019; İzmir BAM 11 CD, E 2018/4124 K 2019/442, 30.01.2019; Ankara BAM 9 CD, E 2018/9838 K 2018/3721, 31.10.2018.

soruşturma ve kovuşturma safhaları bakımından bir ayırım yapılması yoluna gitmemiş, hükümden önce ve hükümden sonra etkin pişmanlık şeklinde bir ayırımı tercih etmiştir. Bu itibarla ÇekK m. 6/1 uyarınca; “*Karşılıksız kalan çek bedelinin, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticarî işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen*” ödenmesi halinde, ödeme yargılama aşamasında gerçekleşmişse davanın düşmesine, ödeme mahkûmiyet hükmü kesinleştikten sonra yapılmışsa hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verileceği esası benimsenmiştir.

E. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ BİÇİMLERİ

1. Teşebbüs

Karşılıksız çek suçu; gerçek ihmali bir suçtur. Gerçek ihmali suçlara teşebbüsün mümkün olup olmadığı tartışmalıdır. Bir görüşe¹⁵⁴ göre; gerçek ihmali suçlar, sırf hareket suçu olduklarından teşebbüse elverişli değildir. Tarafımızca da iştirak edilen diğer görüşe¹⁵⁵ göre ise; gerçek ihmali suçlar açısından failin kanunen emredilen hareketi gerçekleştirmesi için uygun bir zaman dilimi mevcutsa teşebbüs mümkündür. Buna karşın failin kanunen emredilen hareketi gerçekleştirmesi için uygun bir zaman dilimi mevcut değil ise teşebbüs mümkün değildir¹⁵⁶.

Bununla birlikte karşılıksız çek suçu aynı zamanda objektif cezalandırılabilme koşulu içeren bir suç tipidir. Öğretideki bir görüşe¹⁵⁷ göre objektif cezalandırılabilme koşulu içeren suçlarda koşul gerçekleşmeden faile ceza verilemeyeceğinden bu suçlara teşebbüs mümkün değildir. Tarafımızca da iştirak edilen diğer görüşe¹⁵⁸ göre ise; objektif cezalandırılabilme koşulu içeren suçlara teşebbüs mümkündür. Ancak objektif cezalandırılabilme koşulu gerçekleşmeden faile teşebbüsten dolayı ceza verilemez¹⁵⁹. Kaldı ki objektif cezalandırılabilme koşulu gerçekleştiğinde de suç esasen tamamlanmış olacağından fail tamamlanmış suçtan cezalandırılacaktır. Bu itibarla objektif cezalandırılabilme koşulları içeren suçlar teşebbüse elverişli suçlar olmakla beraber teşebbüs aşamasında kalması halinde faile teşebbüsten dolayı ceza verilemez¹⁶⁰.

Öğretide genel kabul; sırf hareket suçu olan ve objektif cezalandırılabilme koşulu içeren karşılıksız çek suçunun teşebbüse elverişli olmadığı yönündedir¹⁶¹. Buna karşın kanaatimizce karşılıksız çek

154 Bu görüşte olan yazarlar için bkz. Selçuk (n 41) 124; Pervin Aksoy İpekçioğlu, *Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs* (Seçkin Yayıncılık 2009) 189, 190; Hakan Hakeri, *Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri* (Seçkin Yayıncılık 2003) 263.

155 Karahan, ‘Bilgi ve Belge’ (n 102) 154. Bu görüşte olan diğer yazarlar için bkz. Hakeri (n 154) 264; Aksoy İpekçioğlu (n 154) 191.

156 Karahan, ‘Bilgi ve Belge’ (n 102) 154; Hakeri (n 154) 264.

157 Dönmezer ve Erman (n 110) 155; Nurullah Kunter, *Suçun Kanunî Unsurları* (2. Baskı, Der Yayınları 2022) 199, 200; Aksoy İpekçioğlu (n 154) 189. Bu yöndeki görüşler için bkz. Bekar (n 141) 155.

158 Özgenç, *Genel Hükümler* (n 102) 778; Koca ve Üzülmüş (n 103) 377; Mahmutoğlu ve Karadeniz (n 109) 826. Bu yöndeki görüşler için bkz. Bekar (n 141) 151, 152.

159 Özgenç, *Genel Hükümler* (n 102) 778.

160 Özgenç, *Genel Hükümler* (n 102) 778.

161 Ercan (n 84) 67; Özkan ve Bayrak (n 74) 94; Soyer Güleç (n 42) 177; Dursun (n 80) 120; Şen (n 70) 32; Şahin (n 26) 113;

suçuna teorik olarak teşebbüs mümkün olup ancak objektif cezalandırılabilme koşulu nedeniyle faile teşebbüsten dolayı ceza verilemez. Söz gelimi; hesap sahibi, yetkili hamilin kanuni ibraz süresi içerisinde bankaya çeki ödenmek için ibraz etmesinden önce ilgili çek hesabından çeki karşılıksız bırakacak şekilde EFT talimatı vermesine rağmen bankada yaşanan sistematik bir sorundan dolayı EFT yapılamaması ve ilgili çek hesabında karşılığın bulunmaması durumunun gerçekleşmemesi nedeniyle hamile ödeme yapılmış ve çek karşılıksız kalmamışsa fail her ne kadar çeki karşılıksız kalmasına sebebiyet verme kastıyla hareket etmiş ise de elinde olmayan sebeplerle suç tamamlanamamıştır. Bu bakımdan karşılıksız çek suçu teşebbüs aşamasında kalmıştır. Ancak “*karşılıksızdır*” işlemi yapılamadığından faile karşılıksız çek suçu teşebbüsten dolayı ceza verilemez.

2. İştirak

Karşılıksız çek suçu, özgü bir suç olduğundan, bu suça ancak özel faillik niteliğini haiz kişiler – çekin ibrazı sırasında ilgili hesapta karşılığı bulundurmakla yükümlü olanlar – fail olarak iştirak edebilirler. Özel faillik niteliğini haiz olmayan kişiler ise bu suça ancak yardım eden veya azmettiren sıfatıyla iştirak edebilirler¹⁶². Bu itibarla çek karşılığını, ilgili hesapta bulundurmakla yükümlü birden fazla kişinin bulunması ve bu kişiler arasında çekin karşılıksız bırakılması hususunda fikir ve eylem birliğinin bulunması halinde, ancak söz konusu kişilerin karşılıksız çek suçundan müşterek fail olarak sorumlulukları gündeme gelecektir¹⁶³. Başka bir deyişle çek hesabının birden fazla kişiye ait olması durumunda çeki bizatihi düzenleyip düzenlemediği fark etmeksizin fikir ve eylem birliği içerisindeki hesap sahiplerinin müşterek fail olarak sorumluluğu söz konusu olacaktır.

Bununla birlikte çek hesabının bir tüzel kişiye ait olması ve tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevli birden fazla yönetim kurulu üyesinin bulunması durumunda ise her bir yönetim kurulu üyesinin müşterek fail sıfatıyla sorumluluğu gündeme gelecektir.

ÇekK m. 5/3 uyarınca; çek hesabı sahibi gerçek kişi kendisi adına çek düzenlemek amacıyla bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edememesine rağmen bu hususun herhangi bir yaptırımı bulunmamaktadır. Nitekim bu durumda düzenlenen çek de hukuken geçerlidir¹⁶⁴. Bu nedenle çekin temsilci ve vekil aracılığıyla düzenlenmesi de söz konusu olmaktadır. Ancak ÇekK m. 5/1'deki düzenleme karşısında suçun faili çek hesabı sahibi dışındaki kimseler olamaz. Başka bir deyişle çekin temsilci veya vekil tarafından düzenlenmesi halinde de çek hesabı sahibi gerçek kişi karşılıksız çek suçunun faili olarak sorumlu olacaktır¹⁶⁵. Bu itibarla karşılıksız çek suçunun özgü bir suç olması nazara alındığında çeki düzenleyen vekil veya temsilci ancak yardım eden sıfatıyla karşılıksız çek suçundan sorumlu tutulabilir.

Öztürk (n 76) 40.

162 Benzer yönde bkz. Karakehya ve Boran Güneysu (n 78) 21; Ertem ve Ersoy (n 78) 1510.

163 Benzer yönde bkz. Özkan ve Bayrak (n 74) 94; Soyer Güleç (n 42) 157.

164 Reisoğlu Çek (n 2) 46; Özgenç, Çek (n 46) 119.

165 Reisoğlu Çek (n 2) 46.

3. İçtima

Karşılıksız çek suçu bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilme olanağı yoktur¹⁶⁶. Zira ÇekK m. 5'te kısmen ya da tamamen karşılıksız kalan her bir çek ile ilgili olarak ayrı ayrı ceza yaptırımı uygulanacağı, başka bir deyişle gerçek içtimanın söz konusu olacağı düzenlenmiştir. Bu kapsamda birden fazla çekin aynı çek hesabı üzerinden tanzim edilmiş olması ve aynı suç işleme kararının icrası kapsamında karşılıksız bırakılması halinde dahi fail hakkında TCK m. 43/1 hükmü uygulanmayacak ve faile her çek yapıyla ilgili ayrı ayrı ceza verilmesi yoluna gidilecektir.

Karşılıksız çek suçu bakımından TCK m. 43/2'de düzenlenen aynı neviden fikri içtima hükümlerinin de uygulanabilme olanağı olmadığını düşünmekteyiz¹⁶⁷. Zira ÇekK m. 5/1'de *“her bir çekle ilgili olarak”* ceza yaptırımı uygulanacağı belirtilmekle suçun konusu olan çek sayısı itibariyle suçun oluştuğu ve çek sayısı itibariyle ceza yaptırımı uygulanacağı belirtilmiştir. Söz gelimi; suça konu çekin birden fazla lehtar ya da yetkili hamili bulunması halinde tek bir fiille (çek karşılığını ilgili hesapta bulundurmama şeklindeki ihmali hareket ile) aynı suçun birden fazla mağdura karşı işlenmesi nedeniyle fail hakkında TCK m. 43/2 hükmü uygulanacağı akla gelse dahi kanun koyucunun *“her bir çekle ilgili olarak”* cezaya hükmolunacağını belirterek karşılıksız çek suçu bakımından TCK m. 43/2 hükmünün uygulanamayacağını kabul ettiği sonucuna varmaktayız.

Bununla birlikte karşılıksız çek suçu bakımından TCK m. 44'te düzenlenen farklı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanıp uygulanamayacağını ortaya konulması gerekmektedir. Zira karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermek şeklinde gerçekleşen fiil ile aynı zamanda farklı bir suçun oluşması halinde farklı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanabileceği akla gelebilir. Ancak karşılıksız çek suçunda görevli mahkeme icra ceza mahkemeleri olduğundan ve İİK m. 346 uyarınca icra ceza mahkemelerinde görülen davalar diğer ceza mahkemelerinde görülen davalarla birleştirilemeyeceğinden, bu nedenle bağlantının kesildiği kabulüyle icra ceza mahkemelerinde karşılıksız çek suçunun özel niteliği nazara alındığında farklı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanabilme olanağı yoktur¹⁶⁸. Başka bir deyişle İİK m. 346 hükmü esasen diğer ceza mahkemelerinin görevi kapsamında kalan suçlarla icra ceza mahkemesi görevi kapsamında kalan suçlar arasında gerçek içtima hükümlerinin uygulanacağını hüküm altına almaktadır.

Öte yandan karşılıksız çek suçunda fail çeki düzenlerken çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre belirlenecek kanuni ibraz süresi içerisinde çek karşılığını ilgili hesapta bulundurmama kastıyla hareket etmiş ise bu durumda dolandırıcılık suçu gündeme gelebilir¹⁶⁹. Bu durumda karşılıksız çek suçu, dolandırıcılık suçuna nazaran özel bir suç tipi olduğundan özel norm-genel norm ilişkisi uyarınca fail sadece karşılıksız çek suçundan cezalandırılacaktır.

¹⁶⁶ Benzer yönde bkz. Özgenç, *Çek* (n 46) 84.

¹⁶⁷ Aksi yönde bkz. Soyer Güleç (n 42) 182; Ercan (n 84) 70; Coşkun (n 87) 1395.

¹⁶⁸ Benzer yönde bkz. Ercan (n 84) 71.

¹⁶⁹ Özkan ve Bayrak (n 74) 97; Ercan (n 84) 71, 72. Benzer yönde bkz. Reisoğlu *Çek* (n 2) 373 vd.

III. KARŞILIKSIZ ÇEK SUÇUNUN MUHAKEMESİ VE YAPTIRIMI

A. ŞİKÂyet

Karşılıksız çek suçu şikâyet tabi bir suçtur. Ancak bahsi geçen şikâyet TCK m. 73'te düzenlenen şikâyetten farklıdır. Zira ÇekK m. 5/1'de karşılıksız çek suçu açısından İİK m. 347'nin uygulanacağı belirtilmiştir. İİK m. 347 delaletiyle karşılıksız çek suçunun şikâyet süresi; çekin karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verilmesi fiilinin öğrenildiği tarihten itibaren üç ay ve her halde fiilin işlendiği tarihten itibaren bir yıl olup hak düşürücü niteliktedir. Bu hak düşürücü sürelerden üç aylık süre; karşılıksızdır işlemini yaptıran hamil açısından derhal, karşılıksız çek bedelini ödeyerek şikâyet hakkını elde eden başvuru borçluları açısından ise öğrenme tarihinden itibaren başlamaktadır¹⁷⁰.

Karşılıksız çek suçu bakımından şikâyet hakkı doğrudan icra mahkemesine bir dilekçeyle veya sözlü beyanla kullanılır¹⁷¹. Dilekçe yahut sözlü beyanla yapılan şikâyet, bir dava şartı olup söz konusu suç bakımından iddianame yerine geçen bir belge niteliğindedir¹⁷². İİK m. 349'da belirtildiği üzere şikâyet 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)¹⁷³ m. 158 uyarınca ihbara ve şikâyet yetkili mercilere değil bizatihi icra ceza mahkemesine yapılmaktadır. Dolayısıyla karşılıksız çek suçu bakımından Cumhuriyet savcılarının kontrolünde olan teknik anlamda bir soruşturma safhasından bahsedilemez. Nitekim karşılıksız çek suçunun yargılaması icra ceza mahkemesine yapılacak şikâyet üzerine yürütülmektedir. Başka bir deyişle karşılıksız çek suçu bakımından yargılama yapılabilmesi için iddianame düzenlenmesine gerek bulunmamaktadır¹⁷⁴.

Şikâyet hakkı birinci derecede çeki kanuni ibraz süreleri içerisinde muhataba ibraz eden yetkili hamile aittir. Yargıtay 19. CD. yetkili hamil ibaresinin hamilin başvuru hakkı kapsamında ödeme aldığı cirantaları da kapsadığını ve dolayısıyla çek bedelini ödeyen cirantaların da şikâyet hakkı olduğunu kabul etmektedir¹⁷⁵. Bu bakımdan şikâyet hakkı çeki ibraz ederek karşılıksızdır işlemi yaptıran ya da başvuru hakkı kapsamında ödemedede bulunarak çeki geri alan cirantalara aittir¹⁷⁶. Kanuni ve sözleşmeden doğan teminat nedeniyle çek bedelini tamamen ödeyen muhatabın ise şikâyet hakkı yoktur¹⁷⁷. Buna karşın başvuru hakkı kapsamında hamilin düzenleyen lehine aval

170 Kendigelen ve Kırcı (n 8) 338.

171 Yargıtay 19 CD, E 2017/1189 K 2017/2913, 30.03.2017.

172 Özgenç, *Çek* (n 46) 98; Albayrak ve Bozdağ (n 72) 268; Kavasoglu Akbulut (n 82) 103. Bu suçta Cumhuriyet savcısının bir rolü bulunmamaktadır. Ay ve Çiftçi (n 18) 61.

173 Ceza Muhakemesi Kanunu, Kanun Numarası: 5271, Kabul Tarihi: 04.12.2004, RG 17.12.2004/25673.

174 Özgenç, *Çek* (n 46) 98.

175 “*Karşılıksız çek düzenleme suçunda şikâyet hakkının; çeki tahsil amacıyla bankaya ibraz eden hamil ile ‘karşılıksızdır’ işlemi yapıldıktan sonra çeki elinde bulunduran ve aynı zamanda ‘karşılıksızdır’ işlemi yapılmadan önceki dönemde geçerli ve meşru ciranta olan kişiye ait olacağına*”. Yargıtay 19 CD, E 2018/3072 K 2018/5874, 10.05.2018.

176 Hasan Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları* (7. Baskı, Adalet Yayınevi 2019) 458; Kendigelen ve Kırcı (n 8) 337; Bilgili ve Demirkapı (n 14) 204. Çeki karşılıksızdır işlemi yapıldıktan sonra yetkili hamilin çeki bir başkasına ciro etmesi halinde esasen teknik anlamda bir ciro işleminden değil alacağın devrinden bahsedileceğinden çekin devredildiği kişinin şikâyet hakkı bulunmamaktadır. Ertem ve Ersoy (n 78) 1506.

177 Coşkun (n 87) 1373; Kendigelen ve Kırcı (n 8) 337; Kendigelen (n 14) 437; Albayrak ve Bozdağ (n 72) 263. Muhatabın şikâyet hakkına sahip olduğu yönündeki görüş için bkz. Donay (n 93) 68.

veren avalistlerden ödeme alması durumunda, avalistlerin ise şikâyet hakkına sahip oldukları kabul edilmektedir¹⁷⁸.

ÇekK m. 6/2'de karşılıksız çek suçunda şikâyetten vazgeçme düzenlenmiş ve vazgeçme halinde etkin pişmanlığa ilişkin m. 6/1 hükmünün uygulanacağı ifade edilmiştir. Bu itibarla şikâyetten yargılama aşamasında vazgeçilmesi halinde düşme kararı verileceği, mahkûmiyet hükmünden sonra şikâyetten vazgeçilmesi halinde ise hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kalkacağı kabul edilmiştir.

B. GÖREVLİ VE YETKİLİ MAHKEME

ÇekK m. 5/1 uyarınca karşılıksız çek suçu bakımından görevli mahkeme icra mahkemeleri olup icra mahkemeleri bu suçların yargılmasında icra ceza mahkemesi sıfatıyla görev alırlar. Karşılıksız çek suçunda görevli mahkemenin icra mahkemeleri olduğuna dair söz konusu kanun hükmü; icra mahkemelerinin adil yargılanma hakkı bağlamında yeterli güvence sağlamadığından bahisle AYM'nin somut norm denetimine konu edilmiş, başvuru neticesinde AYM; karşılıksız çek suçu bakımından icra mahkemelerinin görevli olması hususunun kanun koyucunun takdirinde olduğunu ve İİK kapsamında da adil yargılanma hakkının yeterli güvenceye bağlandığını belirterek başvurunun reddine karar vermiştir¹⁷⁹. Kanaatimizce AYM'nin kararı yerinde olup bağımsız ve tarafsız Türk Mahkemeleri arasında adil yargılanma hakkının gerekleri bakımından herhangi bir hiyerarşi bulunduğunu kabul etmek mümkün olmadığı gibi karşılıksız çek suçunun niteliği nazara alındığında yargılama sürecinin daha pratik ve özellikli bir usul benimseyen ve teknik mahkemeler olan icra ceza mahkemelerinde yapılması daha yerindedir.

Öte yandan ÇekK m. 5/1'de karşılıksız çek suçu bakımından yetkili mahkeme olarak dört farklı yer icra mahkemesi kabul edilmiştir. Bu itibarla karşılıksız çek suçunun yargılama sürecinde; çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği yer, çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer, hesap sahibinin yahut şikâyetçinin yerleşim yeri mahkemeleri yetkilidir.

C. ÇEK DÜZENLEME VE ÇEK HESABI AÇMA YASAĞI

ÇekK m. 5/1'de karşılıksız çek suçunun yargılması esnasında aynı zamanda bir güvenlik tedbiri niteliğinde de olan özel bir koruma tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verileceği öngörülmüştür. Söz konusu koruma tedbiri; çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi hakkında uygulanacak olup bu itibarla çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı gerçek kişiler yanında tüzel kişiler hakkında da uygulanacaktır¹⁸⁰. Bununla birlikte tüzel kişi adına çek düzenleyenler ve karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda ise ayrıca yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında da çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı uygulanacaktır. Koruma tedbiri olarak verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararlarına karşı ise İİK m. 353/1 uyarınca itiraz yolu açıktır.

¹⁷⁸ Kendigelen (n 14) 439.

¹⁷⁹ Bkz. Anayasa Mahkemesi, E 2016/191 K 2017/131, 26.07.2017.

¹⁸⁰ Bkz. Yargıtay 7 CD, E 2023/14892 K 2025/5585, 15.04.2025; Yargıtay 7 CD, E 2025/1 K 2025/1133, 21.01.2025.

D. MUHAKEMEYE İLİŞKİN DİĞER HUSUSLAR

ÇekK m. 5/1'de karşılıksız çek suçu bakımından İİK m. 347 ve 349-353'de düzenlenen muhakemeye ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda karşılıksız çek suçunun muhakemesi, görevli mahkemenin icra ceza mahkemeleri olmasının bir sonucu olarak genel mahkemelerde yapılan muhakemeye nazaran farklılık göstermektedir. Bu itibarla;

- Karşılıksız çek suçunun yargılamaında Cumhuriyet savcısı hazır bulunmaz. (İİK m. 350)
- Şikâyetçi, şikâyet dilekçesindeki yahut icra mahkemesinde tutanağa geçirilen sözlü beyanındaki delillerle bağlıdır. (İİK m. 351)
- İcra ceza mahkemesi iki tarafın beyanını aldıktan ve tüm deliller ile iddia ve savunmalarını dinledikten sonra beş gün içerisinde kararını verir ve kısa kararını Cumhuriyet savcısına bildirir. (İİK m. 352)
- İcra ceza mahkemesinin verdiği disiplin ve zorlama hapsine ilişkin karara tebliğ tarihinden itibaren iki hafta içinde itiraz edilmesi mümkündür. (İİK m. 353)

ÇekK m. 5/10'da karşılıksız çek suçu bakımından ön ödeme, uzlaşma ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına¹⁸¹ ilişkin hükümlerin uygulanmayacağı düzenlemesine yer verilmiştir. Bununla birlikte karşılıksız çek suçu adli para cezasını gerektiren bir suç olmasına rağmen icra ceza mahkemesinde yapılacak yargılamada CMK m. 251 ve 252'de düzenlenen basit yargılama usulü uygulanamaz. Zira İİK m. 349 uyarınca icra mahkemesinde karşılıksız çek suçunun yargılamaında duruşma açılması zorunludur.¹⁸² Kaldı ki basit yargılama usulü esasen asliye ceza mahkemelerinde uygulanabilecek bir usuldür. Bu nedenle de karşılıksız çek suçu bakımından basit yargılama usulünün uygulanabilmesi mümkün değildir.

Öte yandan karşılıksız çek suçu bakımından özel bir dava şartı söz konusu olmaktadır. Şöyle ki; konkordato başvurusu üzerine henüz konkordatonun tasdikine karar verilmemiş olması, karşılıksız çek suçu bakımından olumsuz bir dava şartı niteliğindedir¹⁸³. Başka bir deyişle icra ceza mahkemesinin karşılıksız çek suçuna ilişkin yargılama yapabilmesi, çek hesabı sahibi açısından konkordatonun tasdik edilmemiş olmasına bağlıdır. Bu nedenle, çek hesabı sahibi hakkında konkordato başvurusu yapılmışsa, olumsuz dava şartının gerçekleşip gerçekleşmediği konkordato yargılamaının sonucuna bağlı olduğundan, icra ceza mahkemesince davanın durmasına karar verilmesi gerekir. Ancak bu durumun söz konusu olabilmesi için bazı şartların birlikte gerçekleşmesi zorunludur. Öncelikle, çekin konkordato mühletinden önce düzenleme tarihi ileri bir tarih olarak yazılmak suretiyle düzenlenmiş

181 Etkin pişmanlığa ilişkin ÇekK m. 6/1 düzenlemesi ile CMK m. 231/6-c uyarınca hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için suçun işlenmesiyle mağdurun uğradığı zararın tamamen giderilmesi şartının aranması hususları birlikte ele alındığında bahsi geçen düzenleme olmasaydı dahi karşılıksız çek suçu bakımından hükmün açıklanmasının geri bırakılması müessesinin uygulanabilme olanağı bulunmamaktadır.

182 Ay ve Çiftçi (n 18) 72.

183 Karakehya ve Boran Güneysu (n 78) 28-30. Konkordato başvurusunun bir hukuka uygunluk nedeni olduğu yönündeki görüş için bkz. Şahin (n 26) 91; Gaziantep BAM 12 CD, E 2019/424 K 2019/282, 22.02.2019.

olması gerekir. Ayrıca çekin, konkordato başvurusu sırasında sunulan ön projede gösterilmiş ve ödeme planına dâhil edilmiş bulunması şarttır. Bununla birlikte hamilin çeki kanuni süresi içinde muhataba ibraz etmesine rağmen ilgili çek hesabında yeterli karşılığın bulunmaması gerekmektedir.

Konkordato yargılaması neticesinde asliye ticaret mahkemesi tarafından konkordatonun tasdikine karar verilmesi hâlinde olumsuz dava şartı gerçekleşmiş olacağından icra ceza mahkemesi tarafından davanın düşmesine karar verilir. Buna karşılık, konkordatonun reddi durumunda ise olumsuz dava şartı ortadan kalkacağından yargılamaya devam edilmesi gerekir. Bu ihtimalde yetkili hamil tarafından çekin muhataba ibraz edildiği tarihte çek hesabının yönetiminin konkordato komiserine bırakılmamış olması hâlinde, çek hesabında yeterli karşılık bulundurmamakla yükümlü olan gerçek kişi, karşılıksız çek suçundan sorumlu olacaktır. Dolayısıyla bu durumda konkordato süreci, ilgili kişinin cezai sorumluluğunu ortadan kaldıran bir etki doğurmayacaktır.

Buna karşın uygulamada özellikle Yargıtay 19. CD'nin bölge adliye mahkemeleri ceza daireleri arasındaki karar uyumsuzluğunun giderilmesine ilişkin 10.06.2019 tarihli kararından¹⁸⁴ itibaren icra ceza mahkemelerinin konkordato yargılamasını bekletici mesele olarak ele alması gerektiği kabul edilmektedir. Bu kapsamda konkordatonun tasdikine karar verilmesi hâlinde suça konu çekin konkordato anlaşması uyarınca hüküm ve sonuçları yeniden belirlendiğinden olağan koşullarda ilgili çek hesabında karşılık bulundurmamakla yükümlü olan kişi hakkında beraat kararı verilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Konkordatonun reddine karar verilmesi hâlinde ise çek hesabının yönetimi konkordato komiserine devredilmiş ve çekin bankaya ibrazı komiserin yetkili olduğu dönemde gerçekleşmişse çekin karşılıksız çıkması nedeniyle olağan dönemde çek hesabında karşılık bulundurmamakla yükümlü olan gerçek kişinin ceza sorumluluğunun doğmayacağı, ancak çek hesabının yönetiminin konkordato komiserine devredilmediği durumlarda, çekin karşılıksız çıkmasından ötürü çek hesabında karşılık bulundurmamakla yükümlü olan gerçek kişinin ceza sorumluluğunun devam edeceği kabul edilmektedir¹⁸⁵.

E. YAPTIRIM

Karşılıksız çek suçunun yaptırımını olarak adli para cezası öngörülmüştür. Başka bir deyişle kanun koyucu karşılıksız çek suçu bakımından hürriyeti bağlayıcı nitelikte ceza öngörmemiştir¹⁸⁶. Nitekim bu husus “*ekonomik suça ekonomik ceza verilmesi ilkesi*”ne¹⁸⁷ de uygun bir tercih olmuştur.

184 Yargıtay 19 CD, E 2019/23974 K 2019/9339, 10.06.2019. Ayrıca bkz. Yargıtay 7 CD, E 2025/694 K 2025/6966, 13.05.2025; Yargıtay 19 CD, E 2020/2053 K 2020/6650, 15.06.2020; Yargıtay 19 CD, E 2019/23974 K 2019/9339, 10.06.2019; İstanbul BAM 15 CD, E 2019/1896 K 2020/1512, 05.06.2020. Benzer yönde bkz. Özgenç, Çek (n 46) 127 vd.

185 Çek hesabı sahibinin konkordato talebinde bulunması ve verilen geçici veya kesin mühlet kararı ile konkordato komiseri nezaretinde işlem yapmaya devam etmesi nedeniyle sahibi olduğu hesap üzerinden düzenlenen çeklerin karşılığını banka hesabında bulundurma yükümlülüğü devam etmektedir. Dursun (n 80) 110; Şahin (n 26) 94.

186 İtalya, Japonya, Macaristan, Brezilya, Belçika, Yunanistan ve Venezuela gibi ülkelerde karşılıksız çek suçu bakımından para cezası sistemi kabul edilmiştir. Bkz. Asiyevrim Sandal, ‘Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu’ (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi 2009) 36.

187 “*Ekonomik suça ekonomik ceza verilmesi*” ilkesi bir takım haksız sonuçların önüne geçmek amacıyla getirilen bir ilkedir. Ancak “*ultima ratio*” ilkesi karşısında anlamını önemli ölçüde yitirmiş ve özellikle ekonomik suçların artması ve uluslararası bir boyut kazanması nedeniyle ekonomik suçlara hürriyeti bağlayıcı nitelikte ceza verilmesi de kaçınılmaz

ÇekK m. 5/1’de çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında her bir çek yaprağıyla ilgili olarak bin beş yüz güne kadar adli para cezasına hükmolunacağı, ancak hükmolunacak adli para cezasının çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olamayacağı düzenlenmesine yer verilmiş ve nispi para cezası sistemi esas alınmıştır.

Adli para cezasının üst sınırı; çekin karşılıksız kalan miktarından aşağı olmamak üzere bin beş yüz gün olarak belirlenmiştir. Alt sınır bakımından ise herhangi bir belirleme yapılmamıştır. Ancak TCK m. 52/1 uyarınca adli para cezası beş günden az olamayacağından karşılıksız çek suçu karşılığı öngörülen adli para cezası da beş günden aşağı olamayacaktır. Bununla birlikte çekin karşılıksız kalan miktarının tespitinde yetkili hamile fiilen yapılan ödemenin yanı sıra muhatabın ödemekle yükümlü olduğu miktar da nazara alınacaktır¹⁸⁸. Bu itibarla adli para cezası çek bedelinden söz konusu bedellerin düşürülmesi suretiyle kalan miktar esas alınarak belirlenecektir.

ÇekK m. 5/1’in 2016 yılında değiştirilerek kabul edilen metninin ilk halinde adli para cezası olarak çek bedelinin karşılıksız kalan kısmına “çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticari işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile takip ve yargılama giderini”nin de ekleneceği öngörülmüştü. Ancak söz konusu ibare somut norm denetimi neticesinde AYM tarafından belirsizlik oluşturduğundan bahisle suçta ve cezada kanunilik ilkesine aykırı bulunarak iptal edilmiştir¹⁸⁹.

ÇekK m. 5/11 uyarınca karşılıksız çek suçu bakımından verilen adli para cezalarının ödenmemesi halinde, verilen cezanın 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (İnfaz Kanunu)¹⁹⁰ m. 106/3’te yer alan kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeksizin doğrudan hapis cezasına çevrileceği düzenlenmesine yer verilmiş olup söz konusu hapis bir zorlama hapsi niteliğindedir¹⁹¹. Bu bakımdan kişi hakkında hapis cezası uygulansa dahi hapis cezasına mahkûmiyetin sonuçları doğmamaktadır.

İnfaz Kanunu m. 106/7 uyarınca adli para cezası yerine çektirilen zorlama hapsi üç yılı, birden fazla mahkûmiyet halinde ise beş yılı geçemez. Dolayısıyla zorlama hapsi, karşılıksız kalan tek çek yaprağı bakımından üç; birden fazla karşılıksız kalan çek yaprağı bakımından ise beş yıldan fazla olamayacaktır.

Öte yandan her ne kadar karşılıksız çek suçunun yaptırımı olarak adli para cezası öngörülmüş ise de adli para cezasının ödenmemesi halinde zorlama hapsi verileceğinin düzenlenmesi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (AY)¹⁹² m. 38/8’de ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 4 No’lu Protokol m. 1’de düzenlenen “borçtan dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılma yasağı”na aykırı olduğu

olmuştur. Veli Özer Özbek, *Ekonomi Ceza Hukuku: Birinci Kitap – Genel Hükümler* (4. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2025) 61.

188 Kendigelen (n 14) 429. Aksi görüş için bkz. Dursun (n 80) 109.

189 Anayasa Mahkemesi, E 2016/191 K 2017/131, 26.07.2017.

190 Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 5275, Kabul Tarihi: 13.12.2004, RG 29.12.2004/25685.

191 Özgenç, *Çek* (n 46) 102; Sözüer, Paslı ve Dursun (n 14).

192 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanun Numarası: 2709, Kabul Tarihi: 09.11.1982, RG 09.11.1982/17863.

düşünülebilir. Ancak her iki düzenlemede¹⁹³ de borcun yerine getirilmemesinin bir zorunluluk halinden kaynaklanması halinde kişinin özgürlüğünden alıkonulamayacağı düzenlemesine yer verilmiştir¹⁹⁴. Nitekim bu durumlarda faile kusur atfedilemeyeceğinden cezalandırma yoluna da gidilemeyecektir. Bu nedenle ÇekK'da yer alan ve zorlama hapsi öngören düzenleme AY m. 38/8 ve 4 No'lu Protokol m. 1'e aykırı değildir¹⁹⁵. Nitekim AYM de bu hususla ilgili yapılan itirazları çekin bir sözleşme olmaması ve bir ödeme aracı olmasını gerekçe göstererek reddetmiştir¹⁹⁶.

Karşılıksız çek suçu bakımından yargılama aşamasında gündeme gelen koruma tedbiri gibi özel bir güvenlik tedbiri öngörülmüş olup karşılıksız çek suçuna mahkûmiyet halinde ÇekK m. 5/1-2. cümle uyarınca; icra ceza mahkemesi adli para cezasının yanı sıra çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına da hükmedecektir. Eğer böyle bir yasak bulunmakta ise icra ceza mahkemesince yasağın devamına hükmolunacaktır. Söz konusu yasağın muhatabı; çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi, tüzel kişi adına çek düzenleyenler ve karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi halinde şirketin yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileridir. Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilen bu kişiler ÇekK m. 5/6 uyarınca ellerindeki tüm çek yapraklarını ilgili bankaya iade etmekle yükümlü olup bu kişiler adına yeni bir çek hesabı da açılmaz.

Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verilen kişi ÇekK m. 6/3 uyarınca; *“mahkûm olduğu cezanın tamamen infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl ve her halde yasağın konulduğu tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra, hükmü veren mahkemeden çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasını isteyebilir”*. Bu talep üzerine icra ceza mahkemesinin verdiği karara karşı ise İİK m. 353 uyarınca itiraz edilebilmesi mümkündür.

F. KANUN YOLU

Karşılıksız çek suçunun yargılamasında; icra ceza mahkemesinin verdiği zorlama hapsine, koruma tedbiri ve güvenlik tedbiri niteliğindeki çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararlarına ve mahkemece verilen ara kararlara İİK m. 353/1 uyarınca itiraz edilebilmesi mümkündür. Bu bakımdan verilen kararlara tebliğinden itibaren iki hafta içerisinde itiraz edilebilir. Yapılan itiraz o yerde icra mahkemesinin birden fazla dairesinin bulunması hâlinde, numara olarak kararı veren icra mahkemesini izleyen daireye, son numaralı daire için birinci daireye, icra mahkemesinin tek dairesi bulunması hâlinde asliye ceza mahkemesine, icra mahkemesi hâkimi ile asliye ceza mahkemesi hâkiminin aynı kişi olması hâlinde ise en yakın asliye ceza mahkemesine gönderilir. İtiraz incelemesi sonucunda verilen kararlar ise kesin niteliktedir.

Öte yandan İİK m. 353/2 uyarınca icra ceza mahkemesince verilen hükümlere karşı CMK'nın kanun yoluna ilişkin hükümleri uygulanacaktır. Bu kapsamda icra ceza mahkemesince verilen adli para

193 Ek 4 No'lu Protokol m. 1: *“Hiç kimse, yalnızca akdi ilişkiden doğan bir yükümlülüğünü yerine getirememiş olmasından dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.”* AY m. 38/8: *“Hiç kimse yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğünü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.”*

194 Özgenç, Çek (n 46) 104.

195 Aynı yönde bkz. Özgenç, Çek (n 46) 105, 106.

196 Bkz. Anayasa Mahkemesi, E 2001/408 K 2002/191, 21.11.2002.

cezası on beş bin TL'yi aşmıyorsa CMK m. 272/3-a uyarınca verilen karar kesin niteliktedir. Bu miktarı aşması halinde ise karara karşı tebliğden itibaren iki hafta içerisinde istinaf kanun yoluna başvurulabilmesi mümkündür. Karşılıksız çek suçu bakımından adli para cezası öngörülmesi nedeniyle CMK m. 286/2-e uyarınca icra ceza mahkemesince verilen kararlara ilişkin her türlü bölge adliye mahkemesi kararları kesin nitelikte olup, temyizi kabil değildir.

SONUÇ

1985 yılından itibaren müstakil bir suç olarak hukuk sistemimizde yer alan karşılıksız çek suçu, ÇekK'da düzenlenmiş olup öğretide ve uygulamada karşılıksız çek suçuna ilişkin olarak birçok tartışmalı husus bulunmaktadır. Bu kapsamda, çalışmamız neticesinde karşılıksız çek suçuyla ilgili tartışmalı ve önem arz eden hususlara ilişkin vardığımız sonuçları şu şekilde sıralamamız mümkündür.

- Mülga ÇekK döneminde karşılıksız çek düzenlemek şeklindeki icrai hareketin cezalandırılmasına karşın ÇekK'da çekin karşılıksız kalmasına sebebiyet vermek şeklindeki ihmalî hareket cezalandırıldığından “*karşılıksız çek keşide etme suçu*” ibaresi ÇekK m. 5'de düzenlenen suçu ifade etmek noktasında doğru bir kullanım değildir. Bu nedenle “*karşılıksız çek suçu*” ibaresinin kullanımı ÇekK m. 5 bağlamında daha yerindedir.
- Karşılıksız çek suçu bakımından görevli mahkemeler icra ceza mahkemeleri olmasına rağmen karşılıksız çek suçu; takibe dayanmaması ve İİK'da düzenlenmemesi nedeniyle bir icra suçu olmayıp özel kanununda düzenlenmiş bir ekonomik suçtur.
- Karşılıksız çek suçuyla; ekonomik düzen, çeklere yönelik kamusal güven ve malvarlığı değerleri korunmaktadır.
- Karşılıksız çek suçu; herkes tarafından işlenebilen genel bir suç olmayıp, yalnızca ilgili çek hesabında karşılık bulundurmamakla yükümlü olan gerçek kişiler tarafından işlenebilen özgü bir suçtur.
- Karşılıksız çek suçunun olası kastla işlenebilmesi mümkündür.
- Hukuk düzeninin bir bütün olması ve özel hukuk bağlamında bir kambyo senedi olan çekin sebepten soyut bir kıymetli evrak olması nazara alındığında ödemezlik def'i hakkın kullanılması bağlamında bir hukuka uygunluk sebebi olarak değerlendirilemez.
- Tacirlerin fail oldukları karşılıksız çek suçları bakımından kusurluluk durumu değerlendirilirken TTK'nın tacirlere yüklediği “*basiretli bir iş adamı gibi hareket etme*” yükümlülüğü de göz önünde bulundurulmalıdır.
- Özellikle 2020 ve 2021 yıllarında etkili olan Covid-19 küresel salgınından kaynaklı olarak meydana gelen öngörülmez durum nedeniyle faillere esasen kusur atfedilemeyeceğinden ceza verilmemesi gerekmekte iken kanun koyucu bu hususa ilişkin özel bir düzenleme getirme yoluna gitmiştir.

- Karşılıksız çek suçu bakımından “*karşılıksızdır*” işleminin yapılması bir objektif cezalandırılabilme koşuludur.
- Her ne kadar uygulamadaki genel kabul aksi yönde ise de; karşılıksız çek suçu bakımından kanunilik ilkesi nazara alındığında ödenmeme halinin tespitine ilişkin noterden çekilecek protesto veya takas odasının çekin ödenmediği yönündeki beyanı, karşılıksızdır işlemi ile aynı hüküm ve sonucu doğurmamalıdır.
- Sırf hareket suçu olan ve objektif cezalandırılabilme koşulu içeren karşılıksız çek suçu teorik olarak teşebbüse elverişli bir suçtur. Ancak failin karşılıksız çek suçuna teşebbüsten dolayı cezalandırılabilmesi pratikte mümkün değildir.
- Karşılıksız çek suçu özgü bir suç olduğundan esasen hesap sahibi olmayan çeki düzenleyen vekil veya temsilcinin ancak yardım eden sıfatıyla sorumluluğu söz konusu olabilir.
- ÇekK m. 5/1’de “*her bir çekle ilgili olarak*” ceza yaptırımını uygulanacağı belirtilmekle suçun konusu olan çek sayısı itibarıyla suçun oluştuğu ve çek sayısı itibarıyla ceza yaptırımını uygulanacağı esası kabul edildiğinden karşılıksız çek suçu bakımından TCK m. 43/2’de düzenlenen aynı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanabilme olanağı olmadığını düşünmekteyiz.
- Karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermek şeklinde gerçekleşen fiil ile aynı zamanda farklı bir suçun oluşması halinde farklı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanabileceği düşünülse dahi karşılıksız çek suçunda görevli mahkeme icra ceza mahkemeleri olduğundan ve icra ceza mahkemelerinde görülen davalar diğer ceza mahkemelerinde görülen davalarla birleştirilemeyeceğinden karşılıksız çek suçuna ilişkin yargılamalarda farklı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanabilme olanağı yoktur.
- Karşılıksız çek suçunda fail çeki düzenlerken çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre belirlenecek kanuni ibraz süresi içerisinde çek karşılığını ilgili hesapta bulundurmama kastıyla hareket etmiş ise bu durumda dolandırıcılık suçu gündeme gelebilecek ancak karşılıksız çek suçu dolandırıcılık suçuna nazaran özel bir suç tipi olduğundan özel norm-genel norm ilişkisi uyarınca fail sadece karşılıksız çek suçundan cezalandırılacaktır.
- Karşılıksız çek suçunda şikâyet hakkı yetkili hamil ile başvuru hakkı kapsamında çek bedelini ödeyen ciranta ve avalistlere aittir. Muhatabın ise şikâyet hakkı bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akbulut Kavasoglu Ç., ‘Çek Kanunu’nda Yapılan Son Değişiklikler İle Birlikte Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu’ (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi 2018).
- Aksoy İpekçioğlu P, *Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs* (Seçkin Yayıncılık 2009).

- Albayrak H ve Bozdağ A, 'Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunun İcra Ceza Mahkemesinde Yapılacak Olan Yargılaması Hakkında Bir İnceleme' (2018) 9(33) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 243-282.
- Altınöz S, "Türk Hukuku'nda Karşılıksız Çek" (2010) 9(1) Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1672-1679.
- Arsan Ö, 'Karşılıksız Çek Düzenlemek Tekrar Suç Haline Getirildi' (2016) 28(1) Mali Çözüm Dergisi 203-213.
- Ay İ ve Çiftçi H, *Karşılıksız Çek Suçu ve İnfazın Durdurulması Süreci* (Adalet Yayınevi 2020).
- Ayli A ve Yardımcıoğlu D, 'Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi' (2014) 16 (Hakan Pekcanitez Armağan) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3195-3239.
- Bekar E, *Objektif Cezalandırılabilme Koşulları ve Bu Koşullar Bağlamında Türk Ceza Kanunu'nda Yer Alan Suçlar* (On İki Levha Yayıncılık 2017).
- Bilgili F ve Demirkapı E, *Kıymetli Evrak Hukuku* (9. Baskı, Dora Yayıncılık 2018).
- Büyüksişli A, 'Karşılıksız Çeke Bağlanan Sonuçlar' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2019).
- Coşkun M, *Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku* (4. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2018).
- Demir Ş, '5941 Sayılı Çek Kanunu'nda Düzenlenen İdari ve Cezai Yaptırımlar' (2013) (1) Ankara Barosu Dergisi 221-247.
- Domaniç H, *Karşılıksız Çek* (Arpaz Matbaacılık 1983).
- Donay S, *Gerekçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu* (Beta Yayıncılık 2010).
- Dönmezer S, 'Karşılıksız Çek' (1977) 43(1-4) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 303-324.
- Dönmezer S, Erman S, *Nazarî ve Tatbiki Ceza Hukuku C. II* (Der Yayınları 2019).
- Dursun AD: *Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu* (Seçkin Yayıncılık 2019).
- Dursun S, *Ekonomik Suçlar ve Bankacılık Suçları Bağlamında Bankacılık Düzenine Karşı İşlenen Suçlar* (Seçkin Yayıncılık 2006).
- Ercan İ, *Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları* (2. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2019).
- Erem F, 'Karşılıksız Çek Suçunun Hukuksal Niteliği' (1974) 7(4) Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 901-905.
- Erman S, 'Karşılıksız Çek' (1981) 11(2) Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 123-154.
- Ersoy AN, '5941 Sayılı Çek Kanununa Göre Karşılıksız Çek Düzenleme Suçu' (2019) 4(1) Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi 259-310.
- Erşan S, 'Türk Hukukunda Karşılıksız Çek Keşide Etmek Fiiline Öngörülen Yaptırımların Tarihsel Gelişimi ve Sorunları' (2022) 13(49) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 455-490.
- Ertem B ve Ersoy U, 'Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunda Faillik Sorunu' (2020) 5(1) Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1499-1518.
- Ertem B, 'Karşılıksızdır İşlemini Yapmama Suçu' (2023) 9(2) Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 453-492.
- Gençtürk M, 'Çek Kanununda Düzenlenen Yeni Sisteme Göre İleri Tarihli Çekler Üzerine Bir Değerlendirme' (2011) 15(1-2) Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 119-159.
- Güler M, 'Sonraki Tarihli Çekler ve Ortaya Çıkan Sorunlar' (1990) (2) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 171-179.
- Günay M ve Günay M, '5941 Sayılı Çek Kanununa Göre Karşılıksız Çek Düzenleme Suçu' (2010) 1(2) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 323-346.
- Güneri O, 'Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları' (2020) 15(161) Terazi Hukuk Dergisi 71-81.
- Hacıoğlu C, 'Son Değişiklikler Çerçevesinde Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu Üzerine Bir İnceleme' (2003) 7(1-2) Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi 129-159.

- Hakeri H, *Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri* (Seçkin Yayıncılık 2003).
- Karahan AB, 'Bilgi ve Belge Vermeme Suçu (Bank.K m. 153/1)' (2018) 22(3) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 131-170.
- Karahan AB, *Türk Hukuku'nda Nemo Tenetur İlkesi* (On İki Levha Yayıncılık 2025).
- Karakehya H ve Boran Güneysu N, 'Konkordatonun, Çekle İlgili "Karşılıksızdır" İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçundan Kaynaklı Cezaî Sorumluluğa Etkisi' (2019) 23(4) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3-46.
- Heinrich B, iç Yener Ünver (ed), Hakan Hakeri, Yener Ünver, Veli Özer Özbek, Özlem Yenerer Çakmut, Barış Erman, Koray Doğan, Ramazan Barış Atladı, Pınar Bacaksız, İlker Tepe (çev), *Ceza Hukuku Genel Kısım – I* (Adalet Yayınevi 2014).
- Kendigelen A, *Çek Hukuku* (5. Baskı, On İki Levha Yayıncılık 2019).
- Kendigelen A ve Kırca İ, *Kıymetli Evrak Hukuku* (4. Baskı, On İki Levha Yayıncılık 2020).
- Koca M ve Üzülmüş İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (17. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024).
- Koyuncu İ, '5941 Sayılı Çek Kanunu'nda Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu' (2010) 9(1) Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1445-1456.
- Kumbasar E, 'Karşılıksız Çek – Suç ve Ceza Yönünden Değerlendirme-' (2008) 82(4) İstanbul Barosu Dergisi 1817-1837.
- Kunter N, *Suçun Kanunî Unsurları* (2. Baskı, Der Yayınları 2022).
- Mahmutoglu FS, *Ekonomik Suçlar Bağlamında Kredi Hukukundan Kaynaklanan Suç ve İdari Suçlar* (Seçkin Yayıncılık 2003).
- Mahmutoglu FS ve Karadeniz S, *Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi* (Beta Yayıncılık 2017).
- Nergiz AC, 'Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2005).
- Oğuz S, Demirkapı E ve Okuyan HA, 'Türk Çek Uygulamasında Hukuki Değişikliklerin Değerlendirilmesi' (2017) 12(2) Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi 177-187.
- Özbek VÖ, *Ekonomi Ceza Hukuku: Birinci Kitap – Genel Hükümler* (4. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2025).
- Özdamar M, Göktürk K, Can MÇ ve Kaşak E, *Kıymetli Evrak Hukuku* (6. Baskı, Adalet Yayınevi 2025).
- Özgenç İ, *Çek Kanunu* (9. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2021).
- Özgenç İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (20. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024).
- Özkan S ve Bayrak Z, *5941 Sayılı Yasada Düzenlenen Çekin Karşılıksız Kalmasına Sebebiyet Verme Suçu* (Plato Yayınevi 2020).
- Öztürk A, 'Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu ve Türkiye Uygulaması' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi 2006).
- Pulaşlı H, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları* (7. Baskı, Adalet Yayınevi 2019).
- Reisoğlu S, 'Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar' TBB/Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Değerlendirmesi Toplantısında Yapılan Sunum' (TBB, 29 Aralık 2009) <<https://www.tbb.org.tr>> 27 Ağustos 2025.
- Reisoğlu S, *Çek Hukuku* (Yazarın Kendi Yayını 2011).
- Sandal AE, 'Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi 2009).
- Selçuk S, *Çek Suçları* (Hatipoğlu Yayınevi 1993).
- Soyer Güleç S, *Borç İçin Hapis Yasağı ve Karşılıksız Çek Suçu* (2. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2011).
- Sözüer A, *Ceza Hukuku Uygulama Rehberine Giriş ve Pratik Çalışma Notu*, (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi 2015).

- Sözüer A, Paşlı A ve Dursun S, 'Ceza Hukuku Panelleri: Karşılıksız Çekten Doğan Hukuk ve Ceza Sorumluluğu (Canlı Yayın)' (*Adem Sözüer Youtube Kanalı*, 23 Nisan 2020) <<https://www.youtube.com/watch?v=yNyp9R5QL6U>>.
- Şahin Ş, *Teori ve Uygulamada Karşılıksız Çek Suçu* (Seçkin Yayıncılık 2020).
- Şen E, *Karşılıksız Çek Suçu* (Seçkin Yayıncılık 2010).
- Şen E ve Malbeleş E, *Yeni Çek Kanunu'nda Karşılıksız Çek Suçu* (4. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2013).
- Ülgen H, Helvacı M, Kaya A ve Nomer Ertan NF, *Kıymetli Evrak Hukuku* (13. Baskı, Vedat Kitapçılık 2021).
- Yıldırım Z ve Çetintürk E, 'İbraz Edilen Çekle İlgili Olarak Karşılıksızdır İşlemi Yapılması Halinde Nasıl Bir Yaptırım Uygulanması Gerektiği Sorunu' (2012) (1) Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 27-84.
- Yıldız Ş, '5941 Sayılı (Yeni) Çek Kanunu'nun Çek Hukukuna Etkileri' (2010) (18) İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 71-83.